

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Katedra výtvarné kultury a textilní tvorby

**Práce s barvou v mateřské škole se zaměřením na
techniky malby**

Bakalářská práce

Autor: Lucie Truhlářová
Studijní program: Specializace v pedagogice
Studijní obor: Učitelství pro mateřské školy
Vedoucí práce: doc. Vlastimil Vodák, ak. mal.
Oponent práce: PhDr. Kateřina Štěpánková, Ph.D.

Zadání bakalářské práce

Autor: Lucie Truhlářová

Studium: P18P0614

Studijní program: B7507 Specializace v pedagogice

Studijní obor: Učitelství pro mateřské školy

Název bakalářské práce: **Práce s barvou v mateřské škole se zaměřením na techniky malby.**

Název bakalářské práce Working with paint in kindergartens focusing on painting techniques.
AJ:

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Bakalářská práce se zabývá prací s barvou v předškolním vzdělávání. Zaměřuje se především na malbu, kterou využívá jako hlavní motivační nástroj k výtvarné tvorbě předškolních dětí. Cílem práce je poukázat na malířské postupy, které jsou vhodným prostředkem k rozvoji dětského výtvarného projevu v mateřských školách. Teoretická část vymezuje klíčové pojmy práce jako je například malba, barva, předškolní vzdělávání, dále se věnuje teorii barev, malířským technikám, charakteristice vývojových specifíků předškoláků z hlediska ontogeneze dětského výtvarného projevu a dalším oblastem souvisejícím s danou problematikou. Součástí práce je krátké dotazníkové šetření zjišťující využití malby ve vybraných mateřských školách. Praktická část představí návrh výtvarných činností zaměřujících se na malířské techniky.

SLAVÍKOVÁ, Vladimíra, Helena HAZUKOVÁ a Jan SLAVÍK (2010), *Výtvarné čarování: artefiletika pro předškoláky a mladší školáky. Vydání 2. Úvaly: Albra, 160 s. ISBN 978-80-7361-079-1*

UŽDIL, Jaromír (2002), *Čáry, klikyháky, paňáci a auta: výtvarný projev a psychický život dítěte. Vydání 5. Praha: Portál, 128 s. ISBN 80-7178-599-7*

UŽDIL, Jaromír a Emilie ŠAŠINKOVÁ (1982), *Výtvarná výchova v předškolním věku. Vydání 2. Praha: SPN, 190 s. (Učebnice pro střední školy)*

Garantující pracoviště: Katedra výtvarné kultury a textilní tvorby,
Pedagogická fakulta

Vedoucí práce: doc. Vlastimil Vodák, ak. mal.

Oponent: PhDr. Kateřina Štěpánková, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 17.11.2019

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala pod vedením vedoucí bakalářské práce samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne

.....

Poděkování

Na tomto místě bych především ráda poděkovala vedoucímu mé práce docentu Vlastimilu Vodákovi, za odborné vedení, věcné rady a připomínky. Děkuji i doktorce Štěpánkové. Vážím si věnovaného času, který mi během emailových konzultací poskytl. Děkuji dětem, které mi pomohly s realizací výtvarné řady. V neposlední řadě děkuji mé rodině a kamarádce za trpělivost. Také za to, že ve mně věřili a podporovali mě.

Anotace

TRUHLÁŘOVÁ, Lucie. *Práce s barvou v mateřské škole se zaměřením na techniky malby*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2021. 87 s. Bakalářská práce.

Bakalářská práce se zabývá prací s barvou v předškolním vzdělávání. Zaměřuje se především na malbu, kterou využívá jako hlavní motivační nástroj k výtvarné tvorbě předškolních dětí. Cílem práce je poukázat na malířské postupy, které jsou vhodným prostředkem k rozvoji dětského výtvarného projevu v mateřských školách. Teoretická část vymezuje klíčové pojmy práce jako je například malba, barva, výtvarná výchova v předškolním vzdělávání, dále se věnuje teorii barev, malířským technikám, charakteristice vývojových specifik předškoláků z hlediska ontogeneze dětského výtvarného projevu a dalším oblastem souvisejícím s danou problematikou. Součástí práce je krátké dotazníkové šetření zjišťující využití malby ve vybraných mateřských školách. Praktická část představí návrh výtvarných činností zaměřujících se na malířské techniky.

Klíčová slova: Malba, barva, malířské techniky, výtvarný projev dítěte, výtvarná výchova v předškolním věku.

Annotation

TRUHLÁŘOVÁ, Lucie. *Working with paint in kindergartens focusing on painting techniques*. Hradec Králové: Faculty of Education, University of Hradec Králové, 2021. 87 pp. Bachelor degree Thesis.

The Bachelors thesis deals with working with colour in pre-school education. It focuses mainly on painting, which it uses as the main motivational tool for the artistic creation of pre-school children. The aim of the work is to point out the painting procedures, which are suitable means for the development of children's artistic expression in kindergartens. The theoretical part defines key concepts of work such as painting, colour, art education in pre-school education, colour theory, painting techniques, characteristics of developmental specifics of preschoolers in terms of ontogenesis of children's artistic expression and other areas related to the issue. Work included a short questionnaire to determine the use of painting in selected kindergartens. The practical part will present a proposal for art activities focusing on painting techniques.

Keywords: Painting, colour, painting techniques, artistic expression of the child, art education in pre-school ag

Obsah

ÚVOD	9
TEORETICKÁ ČÁST	10
1 Výtvarná výchova v předškolním vzdělání	10
1.1 Úloha učitele mateřské školy	10
1.2 Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělání	11
1.3 Výtvarná řada	12
2 Výtvarný projev dítěte v předškolním věku	14
2.1 Charakteristické znaky výtvarného projevu	14
2.2 Nejčastější dětské náměty	15
2.3 Ontogeneze dětského výtvarného projevu	17
3 Malba	19
3.1 Akrylová barva	19
3.2 Tempera	20
3.3 Akvarel	20
3.4 Kvaš	21
3.5 Pastel a suché křídly	21
3.6 Netradiční malířské techniky	22
3.7 Netradiční pomůcky	23
4 Charakteristika barev	24
4.1 Vztahy mezi barvami	24
4.2 Hra stínů	24
4.3 Význam barev	25
EMPIRICKÁ ČÁST	27
5 Výzkumné šetření	28
5.1 Cíl práce	28
5.2 Výzkumné otázky	28

5.3	Metodologie	28
5.4	Vyhodnocení dotazníků	29
5.5	Srovnání otázek	46
5.6	Shrnutí výzkumného šetření.....	47
5.7	Vyhodnocení výzkumných otázek	47
5.8	Diskuse	48
6	Nabídka výtvarných činností	50
6.1	Cíl práce	50
6.2	Výtvarná řada	50
6.3	Myšlenková mapa výtvarné řady	51
	Námět: Cesta do pravěku	52
	Námět: Planeta Země.....	64
6.4	Zhodnocení.....	76
	ZÁVĚR	77
	Seznam použitých zdrojů.....	79
	Přílohy.....	82

ÚVOD

Pro svoji bakalářskou práci jsem si zvolila téma Práce s barvou v mateřské škole se zaměřením na techniky malby z důvodu vlastního zájmu o tuto problematiku. Již jako malá jsem se ráda ponořila do svého fantazijního světa. Čím jsem byla starší, tím mě malování bavilo víc a víc, ráda jsem experimentovala a zkoušela nové věci. Kdyby měly možnost již děti v mateřské škole hrát si s barvami a zkoušet, co dovedou, jistě by jim to přineslo spoustu radosti, poznání a cenných zkušeností do budoucna.

Můj malý bratranec nerad maluje, protože mu jeho mateřská škola nedá na jeho výtvarný projev dostatek prostoru. Nepodporuje ho v malování, většinu věcí dělá nuceně, protože již dopředu ví, jaký jeho malba bude mít výsledek... není dostatečně nadaný. Paní učitelky z jeho obrázku nepoznají, co namaloval. Říkají mu, jak má namalovat sluníčko nebo strom "správně". Já si ale vůbec nemyslím, že je netalentovaný, naopak. Proto jsem se rozhodla dozvědět se více informací o této problematice a navrhnout zábavné a hravé výtvarné techniky, které budou dítě nejen rozvíjet po všech stránkách, ale budou především podporovat prožitek z malování. Protože není důležitý výsledek, ale proces tvorby. Nejkrásnější je dětská radost z objevování.

Z těchto důvodů jsem si zvolila téma mé bakalářské práce, jejíž hlavním cílem je rozvíjet fantazii a kreativitu u dětí předškolního věku a vést je k prožitku z vlastní tvorby neobvyklými technikami malby. Práce je rozdělena do dvou částí. Teoretická část na svém začátku přibližuje současnou výtvarnou výchovu v předškolním vzdělávání. Druhá kapitola se zabývá výtvarným projevem dítěte předškolního věku. Jsou zde zmíněny charakteristické znaky, náměty a ontogeneze dětského výtvarného projevu dle Uždila a Davido. Dále se práce podrobněji věnuje malbě a jejím technikám. Samotné charakteristice a významu barev, hrou stínů a vztahem mezi jednotlivými barvami je věnována poslední kapitola.

Empirická část představuje krátké dotazníkové šetření a nabídku výtvarných činností. Dotazníkové šetření zjišťuje současný stav výtvarné výchovy, konkrétně pak malby ve vybraných mateřských školách. Návrhy výtvarných technik jsou zpracovány do výtvarné řady, která je následně rozdělena do dvou námětů a zrealizována v jedné z hradeckých MŠ. Výsledná výtvarná řada může sloužit jako inspirace pro pedagogy mateřských škol, studenty či rodiče.

TEORETICKÁ ČÁST

1 Výtvarná výchova v předškolním vzdělání

V mateřské škole souvisí výtvarná výchova s rozumovou a mravní výchovou. Vytváří se zde začátky vědomého a emocionálně podloženého vztahu k umění. Je důležité si uvědomit, že osobnost dítěte se utváří a formuje i bez přítomnosti vlivu výtvarné výchovy, avšak s rozdílně kvalitním účinkem (Hazuková, 2011).

Ve své publikaci popisuje Hazuková výtvarnou výchovu jako „*proces záměrného působení na dítě speciálními prostředky, jenž plní své obecně vzdělávací i specifické funkce*” (Hazuková, 2011, s. 33). Má své obsahy, cíle, prostředky a systém. Výtvarná výchova je realizována prostřednictvím výtvarných činností. Jsou součástí jejího obsahu i jejím prostředkem. Výtvarná činnost u předškolních dětí je velice důležitá, jelikož rozvíjí řadu aspektů, díky kterým je dítě schopno představivosti, tvořivého myšlení a estetického cítění. Abychom dosáhli očekávaného vývoje v těchto směrech, je třeba seznámit se i s jeho tělesným, duševním vývojem a také se specifiky, které mohou tento rozvoj doprovázet (Hazuková, 2011).

Výtvarná výchova nabízí rozmanité úkoly, při kterých se nepočítá se stejným výsledkem u všech dětí. Podílí se na utváření celé osobnosti dítěte. Zaujímá tvořivou atmosféru, probouzí v dětech zájem o práci, oceňuje jejich neobvyklý způsob, při němž někteří z nich postupují. Zjišťuje, jak zvládnou spolupracovat, rozvrhnout si práci, domýšlet a obměňovat výtvary a dokončit je (Uždil, Šašínková, 1982).

Dítě se snaží poznávat celistvost díla, osvojuje si prostředky výtvarného jazyka, tzn. výtvarně se vyjádřit, dát svým představám tvar a zřetelnější podobu, zkoumat, poznávat a porozumět významům tvorby (Roeselová, 1996).

1.1 Úloha učitele mateřské školy

Učitelka zná charakteristiku výtvarného projevu dítěte u dané věkové skupiny a volí přiměřené úkoly. Zná cíle, kompetence a výstupy RVP PV. Netrvá na své vlastní představě, nechává děti přistupovat k naplnění výtvarných úkolů osobitým způsobem. Při tvorbě přihlíží k věku a zkušenostem dětí. Využívá různorodých technik, neopomíjí základní plošná a prostorová ztvárnění. Vybírá vhodné pomůcky a materiál. Nechává

dětem dostatek času pro zvládnutí výtvarného úkolu. Učitelka upřednostňuje prožitek z tvorby nad finálním výsledkem. Zajímá se také o tvorbu a výtvarné umění. V neposlední řadě je učitelka pro děti vzorem (Bezděková a kol., 2016).

Aby vzbudila u dětí zájem o výtvarnou činnost, využívá vhodné prostředky pro motivaci. Hazuková a Šamšula (2005) dělí formy motivace na sluchovou (příběh, rozhovor, zvuková nahrávka), zrakovou (pozorování objektu, výtvarné dílo, filmová ukázka), dobře zvolený námět, zajímavou techniku nebo poukázání na význam práce.

1.2 Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělání

Zkráceně RVP PV je kurikulární dokument, jenž „vymezuje hlavní požadavky, podmínky, a pravidla pro institucionální vzdělávání dětí předškolního věku” (RVP PV, 2018 s. 5). Je základním dokumentem, kterým se řídí pedagogové v předškolním zařízení. Je to souhrn toho, co by si mělo dítě v průběhu pobytu v mateřské škole osvojit.

Podle RVP musí mít každé školské zařízení zpracovaný vlastní školní vzdělávací program (ŠVP PV).

Dle RVP PV (s. 11) rozlišujeme pět klíčových kompetencí.

Kompetence k učení vyzývá k tomu, abychom dítě vedli a podporovali v objevování, zkoumání, všímání si souvislostí, experimentování a řešení výtvarných úkolů.

Kompetence k řešení problémů se zaměřuje na to, jak dítě postupuje cestou pokusu a omylu, jak rozlišuje funkční a nefunkční postupy řešení. **Kompetence komunikativní** dítě uplatňuje při komentování své výtvarné práce, společném hodnocení či během vyprávění výtvarného příběhu. **Kompetence sociální a personální** jsou využívány především při společné práci, dítě se dokáže ve skupině prosadit, spolupracuje a je ohleduplný vůči ostatním. **Kompetence činnostní a občanské** se zaměřují na rozpoznávání a využívání silných stránek dítěte, zda se dokáže přizpůsobit okolnostem a dbá na bezpečnost při výtvarných činnostech.

Klíčové kompetence nám říkají, jakých dovedností a schopností by mělo dítě nabýt před vstupem do základní školy. Obsah RVP je dále rozčleněn na vzdělávací oblasti, které jsou rozděleny do pěti kategorií. Úlohou učitelky je postupně rozvíjet a zdokonalovat dítě v těchto vzdělávacích oblastech. Jednotlivé části by na sebe měly plynule navazovat.

Následující text popisuje dle Hazukové (2011) jednotlivé oblasti RVP PV.

První oblast **Dítě a jeho tělo** se zaměřuje zejména na fyziologii dítěte. Rozvoj jemné motoriky, koordinace ruky a oka, užívání zraku a hmatu. Dítě poznává jednotlivé části a funkce svého těla. Učitel s dítětem nacvičuje bezpečné zacházení s výtvarnými instrumenty, materiály, jejich údržbu a úklid.

Další oblastí je **Dítě a jeho psychika**, zde je dbáno na rozvoj všech psychických funkcí. Především vnímání, soustředění, tvořivosti, paměti, představivosti a fantazie. V zájmu pedagoga je, aby dítě zvládlo vyjadřovat své pocity, myšlenky a nápady, porozumělo výtvarnému vyjádření jiného autora, ovládalo verbální i neverbální komunikaci, rozlišovalo některé výtvarné symboly. Pedagog nabízí dítěti spontánní i volné hry s možností experimentovat.

Oblast **Dítě a ten druhý** podporuje utváření vztahů. Rozvíjí kooperativní a komunikativní dovednosti dítěte. Zaměřuje se na hodnotící činnosti a práci ve skupinách. Vnímá odlišnosti mezi druhými. Učí se respektu a toleranci.

Vzdělávací oblast **Dítě a společnost** přibližuje dítě do společnosti a sociálního prostředí. Dítě se učí společenským pravidlům, návykům a postojům. Uznává dovednosti druhých. Posiluje svůj vztah ke kultuře a umění, navštěvuje galerie, divadla a další kulturně zaměřené akce. Učí se tvořit nikoliv vyrábět.

Poslední oblastí je **Dítě a svět**, jenž zakládá na environmentální výchově. Dítě se seznamuje s prostředím, ve kterém žije. Směřuje ke správnému postoji k životnímu prostředí. Poznává jiné kultury. Chrání přírodu a živé tvory ve svém okolí. Učí se nakládat s odpady. Vytváří si kladný vztah k výtvarné kultuře.

1.3 Výtvarná řada

Jelikož součástí empirické části práce je i výtvarná řada, třetí podkapitola úvodní části se věnuje tomuto pojmu.

„Výtvarné řady jsou poměrně krátké a srozumitelné útvary, které rozvíjejí kterýkoli námět, úsek učební látky nebo výchovný problém“ (Roeselová, 1997, str. 30). Skládají se z několika úloh, které na sebe navazují. Tyto činnosti se většinou zaměřují na jedno téma či výtvarný problém a dávají tak dětem čas a prostor, aby pochopily aktuálně probírané

téma. Nepotřebují dlouhodobé soustředění ze strany dětí, což je v mateřské škole jistě potřeba, jelikož neudrží dlouho pozornost. Umožňují propojovat několik činností v jeden celek. Volné a hravé výtvarné řady rozvíjejí v první řadě smyslové prožitky a emoce. Mohou obohatit nejmladší děti, tak přinést ponaučení i starším žákům. Časově může zabrat několik dnů i týdnů. Výtvarná řada se vykazuje různou stavbou a strukturou, odvíjí se od postoje učitele ke zvolenému námětu či výtvarnému úkolu. Může mít formu srovnávací, metodické, tematické řady či výtvarného cyklu (Roeselová, 1997).

2 Výtvarný projev dítěte v předškolním věku

Výtvarná činnost je nenásilná a přirozená cesta do vnitřního světa dítěte. Souvisí s rozvojem celé osobnosti dítěte (psychologickým, motorickým, sociálním i rozumovým vývojem). Sděluje nám informace o tom, jak se dítě cítí, co v danou chvíli prožívá, na co myslí a co ho trápí. Proto si myslím, že je nezbytné ji porozumět.

Proč vlastně dítě maluje? Výtvarný projev dítěte v sobě zahrnuje hru, snění i realitu. Dítě skrz své dílo vypráví svůj příběh, aniž by použil mluvené slovo. Je to skutečný jazyk, který se projevuje různými konfiguracemi prvků, jako je lomená nebo rovná čára, vynechávky, jasné nebo bledé barvy, harmonie nebo zmatek. Promlouvá k nám množstvím charakteristických znaků (Davido, 2008).

2.1 Charakteristické znaky výtvarného projevu

Mluví-li se o znacích, typických pro výtvarný projev dítěte, dalo by se říct, že se jedná se o jakési zvláštnosti. Dle Uždila (2002) si dítě zobrazuje realitu „po svém“, jak ji vnímá ono samo, a ne tak jak ji vnímáme my dospělí. Do svých děl vkládá kus své představivosti, která tu hraje důležitou roli. Může tak docházet k odlišnému vyjádření některých hlavních komponentů například perspektivy nebo postavy. Možná na první pohled vypadá chybně, ale právě to ji činí výjimečným a jedinečným. Postupem času tyto znaky vymizí, a proto by jim měla být věnována pozornost.

Níže uvádím souhrn charakteristických znaků s krátkým objasněním daného jevu od pana Uždila (2002). Zvolila jsem nejčastější znaky, které se objevují v dětských výtvorech:

- **Antropomorfismus** – přenesení lidských rysů na zvířata či věci, polidštění (např. zvířátko s lidskou hlavou, slunce s tváří).
- **Grafický automatismus** – opakování jednoduchých a už osvojených tvarů sloužící k zjednodušení a urychlení práce, u dětí je častý.
- **Grafoidismus** – naklápění malby ve směru budoucího písma, zaokrouhlování ostrých a pravých úhlů.
- **Horizont** – rozdělení plochy papíru na pás země a pás nebe.
- **Kolorit** (barevná nadsázka) – preferování určitých barev, potřeba rozlišit jednu barvu od druhé, učinit jednotlivé věci na obraze čitelnější, roli hraje také emocionální vztah k namalovaným prvkům.

- **Obrácená perspektiva** – věci blíže spodnímu okraji papíru jsou menší.
- **Ornament** – existuje nepravý ornament (což je snaha o zaplnění prostoru, přezdobení obrázku, např. tašky na střeše domu) a klasický ornament (což je snaha vytvořit co nejhezčí výkres).
- **Pravouhlý jev (R-princip)** – co možná největší odlišení dvou různých směrů (např. strom s vodorovnými větvemi či komín šikmo na střeše).
- **Rytmus, opakování, symetrie** – základ kompozičních schopností v členění plochy a struktury celého výtvaru, častý znak.
- **Sklápění** – sklápění vertikálně položených věcí do horizontální roviny.
- **Smíšený profil** – zobrazení obličejů z více úhlů pohledu (např. hlava kreslená z profilu má obě oči), dítě spojuje pohledy z více stran.
- **Transparentnost neboli rentgenové vidění** – zobrazování toho, co běžně není vidět, schopnost vidět přes hmotu (např. nakreslení domu bez čelní stěny, ve kterém můžeme pozorovat, co se děje uvnitř nebo miminko v mamčině bříšku).
- **Velikostní hierarchie** – zobrazení nejdůležitějšího jako největšího, může tak být patrná nadřazenost rodičů nebo se dítě zobrazí samo jako největší (projev dětského egocentrismu).
- **Výtvarné vyprávění (simultaneita)** – zobrazení několik významných situací děje do jedné kresby, dítě rozmisťuje nahodile scény po papíře, k pochopení obrázku často potřebujeme komentář dítěte.
- **Zobrazení na základní čáru** – nakreslení základní čáry, na kterou jsou pokládány objekty, slouží jako země, může to být i dolní okraj papíru.

2.2 Nejčastější dětské náměty

Dítě maluje to, co okolo sebe vidí, většinou to, co ho zaujme nebo co se mu líbí. Především ty předměty a osoby, které do jeho života zasahují nejčastěji. Může to být slunce, domy, auta, silnice, stromy, květiny, zvířata či člověk (Bezděková a kol., 2016). Tyto náměty nám leccos o dítěti prozradí.

Lidská postava a její vývoj – Postavy nám toho o autorovi prozradí nejvíce. Děti do výtvarů promítají své já. V lidské figuře se zpočátku výrazně uplatňuje hlava. Obličej je důležitý prvek postavy, malé děti ho malují obrovský. Ztělesňují ho doširoka otevřené oči (tedy důkaz života), ústa, nos a uši. Velké uši značí, že dítě touží po vědění, když chybí,

naznačuje to neschopnost komunikace. Vyceněné zuby pro změnu agresivitu. Nohy se objevují téměř současně s hlavou. Někdy vystupují z oválu hlavy čáry, jenž jakoby představují nohy i ruce. Tento tělesný útvar se nazývá hlavonožec. Drží se v dětské malbě poměrně dlouho. Další fází ve vývoji postavy je paňák. Svůj název dostal právě proto, že spíše než člověka připomíná hadrovou loutku. Již má trup, prostor např. pro krásné knoflíky. Tělo může být nahrazeno oblečením (trikem, sukni, kabátem), které dítě maluje dle svého vkusu (Davido, 2008).

Sluníčko – Hraje v našem životě nepostradatelnou roli. V dětském obrázku znamená cosi jako určení času. Představuje autoritu, může s ním být spjat vztah dítěte k otci (Davido, 2008).

Zvíře – Postava zvířete se vyvíjí z postavy člověka, z počátku je lze od sebe jen těžko odlišit. Předškolní dítě maluje zvířátka zpravidla z profilu. Pozor však na přítomnost jakéhokoliv nebezpečného, divokého zvířete. Svědčí o úzkostných stavech dítěte (Uždil, 2002).

Strom – Stejně jako postava i strom prochází vývojem. Během života dítěte můžeme pozorovat různé formy stromů. Důležité je si u něho všimnout umístění a struktury. Strom posazený na pravé straně papíru, značí stabilní dítě, jenž je orientováno k pokroku a dobrému vztahu k otci. Namaluje-li ho na levou část papíru, směřuje k egocentrismu, strachu z budoucnosti a připoutanosti k matce. Tlustý zakořeněný kmen představuje stabilitu (Davido, 2008).

Dům – Dítě maluje dům jako postavu, jeho prostřednictvím zobrazuje stavbu svého já. Nese v sobě různé symboly. Dům, umístěný uprostřed papíru s velkými otevřenými okny a dveřmi, vypovídá o dítěti, jež je živé a otevřené. Je-li dům malý s chybějícími okny a vysokým plotem, značí to autorovu nesmělost či osamění (Davido, 2008).

Malba staršího dítěte je více konkrétní, zpřesňují se jeho představy, již tematicky zařazuje: hmyz, ptáky, ryby, stroje, dopravní prostředky, postavy (hrdinové z pohádek), zachycuje rovněž i pohyb (Bezděková a kol., 2016).

Dle Uždila (2002) Předškolní výchova by měla obohacovat okruh dětských námětů a zdůrazňovat jejich propojení s reálným životem. Může vycházet z dětských výletů, příhod, slavností, ale i z všímavého pohledu na okolní svět.

2.3 Ontogeneze dětského výtvarného projevu

Z vývojových etap podobně jako ze znaků dětské malby se dá leccos vyčíst. Dítě začíná malovat velmi brzy, začíná se tak projevovat, když v ruce již udrží tužku nebo pastelku. Toto téma zpracovalo již mnoho autorů, vybrala jsem členění dětské výtvarné práce dle Uždila a Davido, které mi přijde nejvíce srozumitelné.

Fáze dětského výtvarného projevu dle Uždila (2002) podle věku dítěte:

- **1–3 roky**

Batole má radost z toho, že může věci zašpinit. Rozmazat bramborovou kaší po stole a sledovat, jakou po sobě zanechala stopu. Typické je pro něj roztírání dlaní po velké ploše. Ve dvou letech převládá krouživá čára s různou intenzitou tlaku. Centrum grafického pohybu je v ramenním kloubu. Čáry potom mají větší sklon a prohnutí. Po čase se pohyb přesune do zápěstí. Čáry jsou pak hustší a vznikají menší klubka. Plochu papíru zaplňuje celou a rovnoměrně. Čmárání ho baví a přispívá k rozvoji jeho psychiky.

- **3–4 roky**

Po 3. roku věku života dítěte, kdy vstoupí do mateřské školky, je jeho nejčastějším námětem rodina, stromy, auta, domy, květiny apod. Jedná se o obrázkové stádium, kdy dítě maluje to, co ho nejvíce zajímá. V tomto období se začínají objevovat hlavonožci. Ještě se nezabývá žádnými detaily. Pojmenovává, co namaloval.

- **4–5 let**

Zlatý věk dětského výtvarného projevu, jeho výtvarný projev je již více bohatý. Lidskou postavu člení na hlavu, trup a tělo. Přibývá obecně více detailů. Dítě také již rozlišuje pohlaví (maminka x tatínek), dívky mají sukni a chlapci kalhoty. V dětském výkresu mohou být vidět i náznaky mezilidských vztahů.

- **5–6 let**

Lidská postava je více realistická, má formu paňáka. Dítě již zvládne překreslit obrázek dle předlohy. Jeho výtvary jsou detailnější a rozsáhlejší. Některé techniky si již dítě osvojí a dělá je automaticky. Koncem předškolního věku se dětské malůvky stále více podobají skutečnosti.

Davidov (2008) ve své publikaci dělí vývoj dětského výtvarného projevu dle výsledné práce:

Období skvrn – Závisí na poskytnutém kresebném materiálu ze strany rodičů. Výtvarný projev má podobu skvrn, rozvíjí se v závislosti na vývoji jedince.

Stádium čmáranic – Objevuje se okolo prvního roku života dítěte, je to velmi důležité stádium z hlediska psychiky, které nelze opomenout. Dítě čmárá různými směry, aniž by pozvedlo tužku, má radost z toho, že zanechává stopu. Silná tlustá čára značí šťastné a vyrovnané dítě. Pro tvorbu si vybírají velké formáty, které se s narůstajícím věkem zmenšují.

Období čarání – Dítě se snaží lépe držet psací nástroj, napodobuje psaní rodičů. Neudrží však pozornost příliš dlouho, často ani svou tvorbu nedokončí. Cíl či smysl činnosti může objevit až v závěru malování. Svou práci většinou nahodile pojmenuje.

Stádium hlavonožců – Kolem třetího roku dítě získává smysl pro přesnost a svým dílům dává určitý obsah. V tomto věku maluje hlavonožce, což je postava znázorněna oválem, který představuje jak hlavu, tak i tělo. Připojují se k němu ruce a nohy v podobě dvou jednoduchých čar. V oválu jsou jednoduše zachycené oči, ústa a nos. Takto maluje postavu až do pěti let. Později postupně přibývá detailů, v očích se objevují panenky, plná ústa a trup s pupkem. Když dítě maluje lidskou osobu, vkládá do ní své emoce. Po šestém roce má postava již realistickou podobu člověka. Dítě do své tvorby promítá samo sebe. Začíná si uvědomovat svá ramena, končetiny s prsty, a nakonec i krk – tělo je úplné.

3 Malba

Dospělí vnímají svět odlišným způsobem než děti, mají větší smysl pro to, co je správně či špatně, tato schopnost však omezuje kreativitu. Oproti tomu děti vidí vše kolem sebe jinak, vykládají si své vlastní fantazijní představy a zobrazují je na papír. Ve svém výtvarném projevu nezobrazují skutečnost, takovou jaká je, ale vkládají do něj svá přání, touhy, rozčarování či postoje. Malba je důležitým zdrojem komunikace a radosti, skrz ni se dítě učí vnímat a pozorovat (Smith, Horton, Wright, 2003).

„Umělecké dílo je vzato ze smyslového světa, aby promlouvalo k smyslům člověka”
(Georg W. F. Hegel in Babyrádová, 2005, s. 17).

Malba neboli nanášení barev na podklad nám nabízí spoustu různých prostředků sebevyjádření. Myslím si, že není na škodu, vyzkoušet si co nejvíce různých technik, navštěvovat obchody s výtvarnými potřebami, zajímat se o novinky a nebát se experimentovat s neznámými prostředky (Gair, 2003).

Nejvhodnější a nejpoužívanější v předškolních zařízeních jsou vodou rozpustné barvy (tempera, akvarel, mohou to být i barevné tuše) a roztíratelné barvy (pastel a křídly). Tyto barvy jsou levné a snadno k dostání, práce s nimi je snadná a není třeba dalších speciálních pomůcek. Oproti tomu techniky, které jsou méně vhodné a ve školkách se příliš nevyskytují, je olejomalba a kvaš. K ředění olejových barev se používá lněná fermež nebo terpentýn, samotná voda nestačí. S terpentýnem se musí pracovat opatrně, jinak by mohlo dojít k vdechnutí výparů. Tyto barvy jsou nevhodné především z pohledu hygieny, čištění malířského vybavení je obtížnější a jsou cenově náročnější (Hazuková, 2011).

Následující text představuje vybrané techniky malby.

3.1 Akrylová barva

Akrylová malba je poměrně nová technika. Barvy na ploše téměř okamžitě schnou, což umožňuje rychlé dokončení obrazu. Jsou vodou ředitelné, ale po zaschnutí se stávají voděodolnými. Jejich největší výhodou oproti ostatním barvám je jejich stálost, pružnost a odolnost vůči stárnutí. Na rozdíl od olejových barev nezžloutnou a nepraskají. Snadno se s nimi pracuje a mají všestranné využití (Techniky malby 2017).

Pojmenování akrylové barvy dostaly podle akrylátové pryskyřice, která jejich pojídlem. Jsou-li akryly nanášeny přímo z tuby, jsou neprůhledné. Má vlastnosti lepidla a po zaschnutí jsou velmi lehké. Když akryl uschne nabyde formy plastu, dá se poté různě stlačovat a modelovat. Když chceme barvu uchovat, uzavřeme ji do vzduchotěsné nádoby (Gair, 2003).

Pro podklad je vhodné použít plátno, karton či papír. Možné využití naleznou tyto barvy např. pro malbu na porcelán, textil, ubrouskovou techniku. Novým trendem je malba na kameny. Pro začátečníky je vhodné koupit si syntetické štětce, jelikož nejsou tak nákladné. Na konci malování se za pomoci mýdla důkladně vyperou ve studené vodě. Štětce se skladují hlavou nahoru, aby se nezničily. S akrylovou barvou lze manipulovat pomocí různorodých pomůcek, záleží na kreativité pedagoga (Gair, 2003).

3.2 Tempera

Jednou z nejstarších technik je tempera. Malovalo se jí již v starověku. Temperové barvy se váží s různými pojivy: žloutkem, bílkem, medem, mlékem, lihem, voskem, kaseinem a dalšími přírodními materiály. Ředidlem barev je voda. Na rozdíl od akrylových barev ji lze po zaschnutí smýt. Barva zasychá pár vteřin po nanesení, takže se poté nedá na podkladu míchat. Nanášíme ji v krátkých tazích. Podklady pro temperovou barvu mohou být různé. Nejvhodnější jsou štětce s dlouhými chlupy (Pleskotová, 1987; Losos, 2010).

Temperové a vodové barvy jsou nejpoužívanějšími technikami mezi žáky mateřských a základních škol.

3.3 Akvarel

Je velmi oblíbená technika. Nalézá uplatnění například v ilustračních malbách. Akvarelové barvy jsou také známé jako vodové barvy. Jako pojivo slouží arabská guma, klovatina z kůry akácií, s nepatrnou příměsí látek zvyšující pružnost. Guma umožňuje barvě, aby se ředila vodou. Barvy nejsou krycí, rychle schnou a opravovat se dá jen těžko. Akvarelovým barvám chybí běloba, která se nahrazuje samotným podkladem. Průsvitnost, lehkost a průzračnost umožňuje barvám zachytit světlo, což žádnou jinou technikou docílit nelze (Pleskotová, 1987).

Vyrábějí se ve dvou formách, jako malé slisované bloky v kalíškách nebo jako tekuté barvy v tubách. Maluje se na hrubý papír, akvarelové bloky či hedvábí. Ještě, než začneme malovat, je třeba papír napnout, aby nedošlo ke zkrabacení (v tomto ohledu mají výhodu akvarelové bloky). Pro malbu akvarelem mají dlouhou tradici kulaté, měkké štětce se sobolími chlupy. Akvarel se doporučuje jako médium vhodné ke studii barevných efektů. Na akvarelové malbě vidíme jednotlivé tahy štětcem, její povaha je taková, že v ní nelze téměř nic skrýt, což může o malíři mnohé prozradit (Smith, Horton, Wright, 2003).

3.4 Kvaš

Technika kvaše není tak známá. Myslím si, že je celkem podceňovaný. Lze ho ředit vodou, až do téměř stejné podoby jako akvarel, přitom obstojně kryje.

Dílo je možné upravit další vrstvou barvy. Co se týká složení, s výjimkou pigmentů a arabské gummy obsahují i krycí bělobu. Vyjma lehčích papírů, se může malovat kvašovými barvami téměř na všechny podklady. Vhodný podklad pro kvaš je papír středních odstínů. Maluje se kulatými akvarelovými štětci (Gair, 2003).

3.5 Pastel a suché křídly

Pastel je jakýsi přechodník mezi kresbou a malbou. Snadno se používá, není třeba žádných speciálních pomůcek oproti jiným technikám. Toto zářivé, suché médium umožňuje rychlou práci. Při potřebě opravy díla, lze část vymazat. Pastelové barvy lze rozdrolit na prášek a rozmazat prsty, vytvářejí tak na podkladu kouzelné barevné odstíny. Jsou ideální pro vystižení jemných, svěžích a hebkých věcí např. květin, dětských portrétů, ovoce a motýlů (Gair, 2003).

Pastel má formu suchých tyčinek. Barvy nemůžeme míchat, tak jako např. i olejomalby, proto výrobci zhotovují velké množství odstínů. Existuje několik druhů pastelů. Dělí se dle textury na měkký, střední či tvrdý a podle toho, zda jsou na bázi vody či oleje. Každý druh má své typické vlastnosti. Na papír s drsnějším povrchem se maluje suchými křídami, k tomuto účelu slouží tzv. velurový papír. Polosuché a olejové barvy naopak potřebují hladký povrch papíru. Dnes se vyrábějí i pastelové tužky (Smith, Horton, Wright, 2003).

Malbu pastelem je třeba zafixovat, aby nedošlo k jejímu rozmazání nebo opadání. K tomuto účelu se používají fixativy, převážně ve formě sprejů. Účinným prostředkem, jak po práci očistit pastel, je jeho vložení do misky s rýží (Gair, 2003).

3.6 Netradiční malířské techniky

U pojmu netradiční techniky se názory jednotlivých autorů se rozcházejí. Nikdo přesně nevymezil techniky, které lze brát jako „netradiční.“ Myslím, že záleží na konkrétním pedagogovi, jaké techniky jsou pro jeho třídu neobvyklé, nové či méně využívané. Za tradiční techniky pak lze brát ty, jež se staly v dané třídě zvyklostí.

Jako netradiční techniky lze považovat využívání netradičních nástrojů, materiálů či postupů. Proces tvorby může být doplněn o hudbu, vůni, zvuky, mluvené slovo. Děti mohou k malbě využívat prsty, dlaně, chodidla či postupy jako je otiskování, muchlání, vsakování (Slavíková, Hazuková, Slavík, 2000).

Výběr několika netradičních technik:

- **Body art** – malba s využitím lidského těla (např. prstová malba).
- **Land art** – výtvarné akce konané v přírodě
- **Dripping** – nastříkání barvy na povrch obrazu.
- **Freska** – neboli nástěnná malba, barva se nanáší do vlhké omítky.
- **Malba pomocí přírodnin** – malba na přírodní materiál (kameny, dřevo), malba prostřednictvím přírodních materiálů (klacíků, listů...).
- **Enkaustika** – malba horkým voskem; do včelího vosku je přidán barevný pigment, tato směs se následně nanese na připravený podklad a zažehlí žehličkou; jednodušší alternativou je použití voskovek (Lukáčová, 2010).
- **Akční malba** – lití barvy na podklad přímo z plechovky, cákání štětcem; je založena na pocitech a emocích umělce, nemusí vědět, co maluje.
- **Zapouštění barev** – na podklad se nanese voda či klovatina, do níž se poté kape vodová barva.
- **Špachtlová malba** – malba pomocí špachtle.
- **Rozfoukávání barvy** – nejčastěji vodových barev.
- **Kombinované techniky** (např. malba vodovými barvami a následné dokreslování tuší, nebo kresba voskovkami přemalovaná vodovými barvami).

3.7 Netradiční pomůcky

Aby dítě poznalo i jiné pomůcky, než je malba štětcem na papír a výtvarné činnosti nebyly stereotypní, mohou pedagogové své hodiny obohatit o další potřeby možné pro malování a barevnou kresbu. Malovat lze pomocí rákosových brk, špejlí, roztřepeného klacíku, klůcku (což je hadřík nabalený na dřívku). Do barvy lze přidat písek či piliny pro plastičnost. Experimentovat se dá i s volbou různých podkladů, od barevných papírů, čtvrtek, kartonů, látek, skla, keramických výrobků, oblázků, dřeva až po omítku. Tyto různé pomůcky také přispívají k rozvoji haptických a manuálních dovedností, jenž mají vliv na vývoj mozkových funkcí dítěte.

4 Charakteristika barev

Barvy mohou být jasné a svítivé, nebo temné a syté. Jejich nános průsvitný (lazurní) nebo silný, krycí (pastózní). Odstín může být buď studený nebo teplý. Malíři používají přibližně deset barev, z nichž míšením připravují potřebné odstíny. Dobrá znalost materiálů a správné použití barev často rozhodují o osudu celého díla (Pleskotová, 1987).

4.1 Vztahy mezi barvami

Jak uvádí ve své publikaci Cikánová (1996), základními malířskými barvami jsou žlutá, červená a modrá. Základní barvy nelze vytvořit z žádných jiných barev, samy jsou základem pro tvorbu dalších barev. Jejich kombinací vznikají barvy podvojně. Smícháním červené a modré vznikne fialová, modré a žluté zelená, červené a žluté oranžová. Tyto barvy tvoří základní šestibarevný kruh, který představuje jakousi barevnou rodinku. Základní barvy mají mezi sebou vždy svou nejbližší příbuznou (podvojnou barvu). Mezi červenou a žlutou je oranžová, mezi žlutou a modrou zelená, mezi modrou a červenou fialová. Další odstíny lze získat smícháním základní a podvojně barvy, jde o barvu červenofialovou, modrofialovou, modrozelenou, žlutozelenou, žlutooranžovou a červenooranžovou, které se na barevném kruhu zařadí mezi ně, a tak se barevná rodinka rozrůstá.

Jsou to barvy pestré, tuto pestrost lze ovlivnit přidáním černé, šedé nebo bílé barvy. Kontrastu mezi barvami lze docílit i tím, že se libovolná barva zředí vodou. Barvy vymáčkuté přímo z tuby jsou sytější (Cikánová, 1996).

Teplotní kontrast souvisí s tím, jak je vnímáno teplo a chlad. Pocitově se barvy rozdělují na teplé, co hřejí a studené, co ochlazují. Mezi teplé patří žlutá, oranžová, červená a mezi studené modrá, zelená a fialová barva. Pro děti je tento teplotní kontrast snadno pochopitelný (Roeselová, 2004).

4.2 Hra stínů

Světlo je obsaženo ve všem, co lidské oko vidí. Tmavé a světlé plochy se podílejí na vystižení postavy, krajiny, zátiší či prostoru. Je důležité se naučit hledat tyto rozdíly mezi světlem a stínem. Ze vzájemného vztahu tmavých a světlých barev lze určit hloubku

výtvarného díla. Světlé barvy z obrazu vystupují a tmavé se vzdalují. Tímto kontrastem lze zvýraznit důležité body malby (Roeselová, 2004).

4.3 Význam barev

Význam barev se v jistých ohledech může lišit. Dítě může některé barvy upřednostňovat, přestože by daná věc měla mít správně jinou barvu, použije tu, která je jeho oblíbená. Děti rády používají pestré barvy, v předškolním věku jsou nejvíce oblíbené: červená a modrá, oranžová, žlutá, zelená a fialová. Na druhou stranu může nastat nahodilost v použití barvy. Např. v situaci, kdy se na dítě nedostane zelená, protože si ji všichni vypůjčili spolužáci, a proto namaluje trávu žlutou barvou, i když neodpovídá zobrazované realitě. Někteří autoři vysvětlují, že použití jakékoliv barvy má vždy nějaký význam a volba barvy vypovídá o daném dítěti (Davido, 2001).

Dle publikací Davido (2001) a Roeselové (2004) zde uvádím několik barev a jejich význam v případě, že jej dítě ve svém díle použije:

Lidé, kteří mají rádi **červenou** barvu, bývají většinou optimisté a extroverti. Používání červené barvy je před šestým rokem běžné, ale pak to může značit agresivní dítě, popřípadě nedostatečnou kontrolu emocí. Je to vznešená a temperamentní barva, která překypuje energií, ohněm, láskou a vášní. **Modrá** je barva vody a nebe. Je výrazem klidu a pasivity. Ustupuje do pozadí, je tajemná a připomíná touhu po neznámém. Děti, které ji používají, mají dobrou sebekontrolu a adaptaci. Pokud ji používají ve velké míře, může to značit příliš sebekontroly. Pokud je modrá užitá v neobvyklých případech (např. modré slunce, tráva...), může vyjadřovat prožité trauma. Barva přírody a rovnováhy je **zelená**. Pohled na ni člověka uklidňuje a napomáhá regeneraci sil. Evokuje zrození života na zemi. Má podobný význam jako barva modrá, ale zobrazuje především sociální vztahy. **Žlutá** je základní teplá barva, symbolizuje slunce, proto žlutá nabírá stejné významy – život, zdraví, světlo, teplo. Značí dětskou závislost na dospělém. Je většinou používána s červenou. **Hnědá** symbolizuje zemi, je to barva spolehlivých lidí. Může odrážet špatnou adaptaci dítěte v rodině či jiném sociálním prostředí, používají ji většinou konfliktní děti a ty, které žijí v nelehkých sociálních vztazích. Duchovní barvou je **fialová**. Vzniká spojením klidné modré a rudé energie. U dětí může značit neklid či úzkost. Děti v předškolním věku ji používají jen zřídkakdy. **Růžová** symbolizuje něhu, lásku, jemnost, je tedy i určitým symbolem naivity a nezralosti. Růžovou barvu v předškolním věku

preferují děvčátka. **Černou, šedou a bílou** děti nepovažují za barvy. Černá je popisována jako barva smutku, tato barva značí úzkost, nějaký vnitřní konflikt či prožité trauma. Bílá značí prázdnotu a chlad, je ale rovněž symbolem čistoty a pořádku. Šedá je znakem neutrality a všednosti.

S přibývajícím věkem se u dětí rozvíjí barevné vidění. Po narození dokážou vnímat zpravidla dvě barvy – zelenou a červenou. Po dvou měsících života se se pomalu rozvíjí vnímání i ostatních barev. Psychologové se domnívají, že je barevné vnímání z části vrozené a do jisté míry je podmíněno individuálně (Vágnerová, 2005).

V dětském věku se vyskytuje i tzv. barevné slyšení, které může přetrvávat až do dospělosti. S dětmi mluvíme o určitých tématech (např. o ročním období), zmiňujeme názvy měsíců, když pak dítě uslyší slovo leden, vybaví se mu modrá nebo bílá barva. Stejně tak se mu může vybavit barva, když se řekne nějaké číslo či jméno (Uždil, 2002).

Ve své publikaci Uždil (2002) také uvádí, že se barva váže k pocitům a emocím. Když se řekne např. žlutá, vybavím si velké teplé slunce, které ve mně evokuje letní den, při kterém se cítím příjemně a uvolněně. Nebo když někde uslyším jahody, představím si červenou barvu, mohu si představit i jejich sladkou chuť.

Ještě bych zmínila rozdíl používání barev mezi extrovertním a introvertním dítětem. Extrovertní dítě je otevřené vůči společnosti, je afektivní a nebojí se vyjádřit své pocity. Používá mnoho barev, ale převážně žlutou, oranžovou, červenou a bílou. Introvertní dítě je pravým opakem, vtahy se sním navazují obtížně a spokojí se s malým počtem barev, většinou s jednou nebo dvěma. Využívá především modrou, zelenou, fialovou nebo černou, výjimečně šedou. Stabilní a dobře adaptované dítě používá většinou čtyři až šest barev. Dítě prochází během svého vývoje různými obdobími, kdy je možné, že bude používat velkou škálu barev nebo naopak žádné (Davido, 2001).

EMPIRICKÁ ČÁST

Z teoretické části vyplývá, že rozvíjet práci s barvou je pro dítě velmi prospěšné, nejen že budou mít děti povědomí o základních barvách a technikách, ale budou rozvíjet i svou osobnost po všech stránkách.

Nejdříve budu zkoumat podmínky výtvarných činností v různých mateřských školách. Každá MŠ je na tom jinak. Rozdíly vyplynou z dotazníků.

Dále navrhnu tvořivé výtvarné činnosti pro děti předškolního věku zpracované do výtvarné řady. Následně popíšu, jak probíhala jejich realizace.

Vzniklý materiál by následně mohl sloužit jako inspirace pro pedagogy z mateřských škol, studenty nebo by mohl obohatit i rodiče, kteří chtějí se svými dětmi tvořit.

Praktická část má odpovědět na otázky:

- Jaký se současný stav využití malby v MŠ?
- Jaké používají pedagogové výtvarné techniky?
- Zda jsou tyto techniky (z výtvarné řady) v běžné MŠ uskutečnitelné?

5 Výzkumné šetření

Toto výzkumné šetření obsahuje krátký dotazník určený pedagogickým pracovníkům z mateřských škol.

5.1 Cíl práce

Cílem výzkumného šetření je zjistit současný stav využití malby ve vybraných mateřských školách.

5.2 Výzkumné otázky

Zajímalo mě, jak probíhá výtvarná výchova ve třídách mateřských škol, konkrétně pak malba. Něco jsem již mohla pozorovat na praxích. Dotazníkové šetření by mělo moje domněnky potvrdit nebo vyvrátit.

Z výzkumného cíle byly definovány tyto výzkumné otázky:

- Jaký je mezi učitelkami v MŠ nejrozšířenější zdroj inspirace?
- Jaká je četnost zařazování výtvarných činností?
- Jaké malířské techniky jsou v mateřských školách nejrozšířenější?
- Experimentují učitelky v MŠ s netradičními pomůckami a technikami malby?

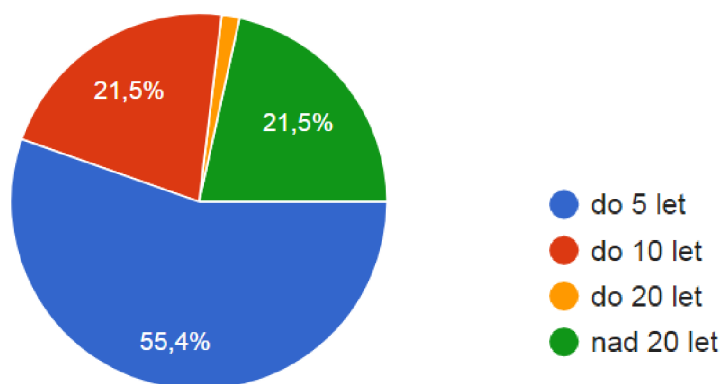
5.3 Metodologie

Zvolila jsem kvantitativní formu šetření, jenž slouží k rychlému sběru informací. Dotazníky jsem rozesílala pomocí emailů, které jsem si našla na webových stránkách dané školky. Obeslala jsem celkem 40 mateřských škol, které se nacházejí v Hradci Králové a jeho okolí. Odpovědi se mi však nevrátilo mnoho, proto jsem svůj dotazník sdílela ještě na sociálních sítích. Dala jsem přednost elektronickému dotazování, kvůli aktuální epidemiologické situaci je i mnohem vhodnější než osobní. Dotazník obsahuje celkem 17 otázek, z toho jsou 3 polouzavřené a jedna je otevřená, jinak všechny zbylé otázky jsou uzavřené.

Dotazník zachovává anonymitu, je dobrovolný, a ve svém úvodu obsahuje informace k čemu je využit. Nevyplněný dotazník a odkaz na jeho reálnou podobu je v příloze č. 1. Celková návratnost dotazníků byla 65 kusů. Z čehož vyplývá, že výzkumný soubor tvoří 65 respondentů.

5.4 Vyhodnocení dotazníků

Kolik let pracujete jako učitel/učitelka v MŠ?

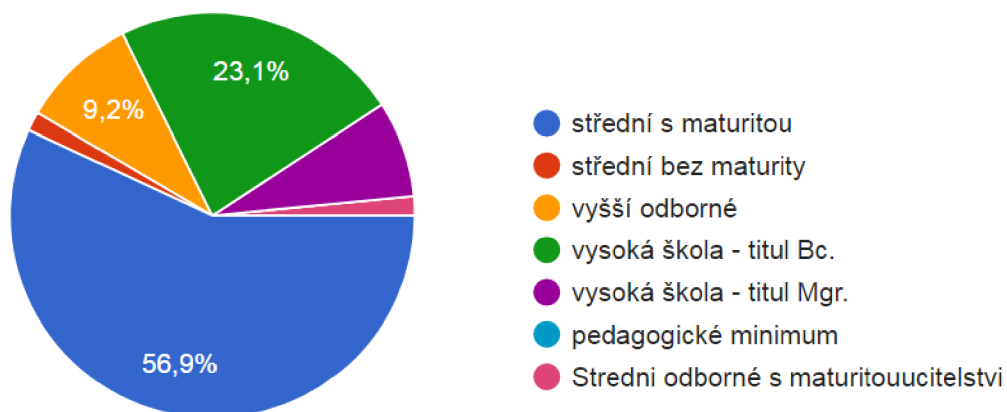

Graf 1 – grafické znázornění odpovědi na otázku č. 1 (zdroj: vlastní průzkum, 2020)

Z grafu vyplývá, že 55 % (36) učitelů pracuje v mateřské škole do pěti let. Shodně učitelů 21, 5 % (14) pracuje v MŠ do deseti let a nad dvacet let. Pouze jeden respondent odpověděl, že pracuje v MŠ do dvaceti let.

Většina má krátkou pracovní zkušenost jako učitel/učitelka v MŠ. Osobně jsem čekala, že bude převažovat červený nebo žlutý cíp grafu.

Nejvyšší dosažené vzdělání

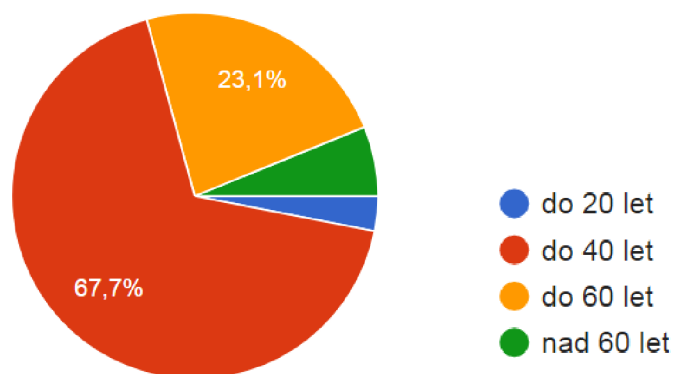
Graf 2 – grafické znázornění odpovědi na otázku č. 2 (zdroj: vlastní průzkum, 2020)

Následující druhá otázka zjišťovala dosaženou úroveň vzdělání respondentů, graf č. 2 ukazuje její výsledky. Pouze jeden z nich (1,5 %) měl střední školu bez maturity. Dalších 37 odpovídajících (56,9 %) uvedlo střední školu s maturitou. Vyšší odborné vzdělání má 6 respondentů (9,2 %). Vysokoškolského vzdělání dosáhlo 20 respondentů, 23,1 % s bakalářským titulem a 7,7 % odpovídajících s magisterským titulem.

Růžová barva v grafu, značí cizí odpověď. Jeden respondent vystudoval střední odbornou školu s maturitou v učitelském oboru.

Tento výsledek jsem očekávala.

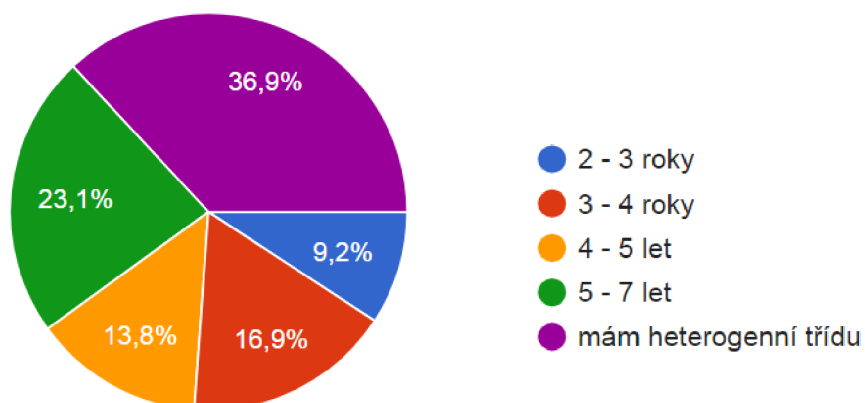
Jaký je váš věk?

Graf 3 – grafické znázornění odpovědi na otázku č. 3 (zdroj: vlastní průzkum, 2020)

Z grafu č. 3 je patrné, že nejvíce respondentů bylo ve věku do 40 let (44), dále pak do 60 let (15) a nad 60 let (4). Nejméně jich bylo do 20 let, a to pouhé dva – to přisuzují tomu, že v tomto věku ještě nemají lidé dostatečné vzdělání, případně dostatečnou praxi pro roli pedagoga v mateřské škole.

Jak jsou staré děti, které nyní učíte?

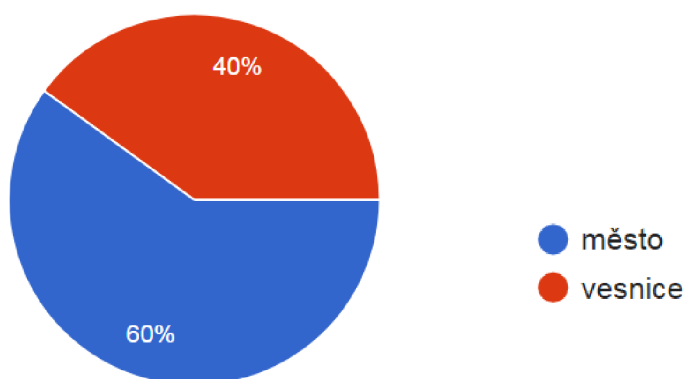

Graf 4 – grafické znázornění odpovědi na otázku č. 4 (zdroj: vlastní průzkum, 2020)

Tato otázka zjišťovala věk dětí ve třídách učitelů. Výsledek grafu je poměrně rozmanitý. Překvapilo mě, že nejvíce respondentů a to 24 (36,9 %) má heterogenní třídu. Přisuzovala bych tomu, že v Hradci Králové je hodně alternativních školek, kde propagují heterogenní třídy.

Dalších 15 pedagogů (23,1 %) má děti v rozmezí 5–7 let, 11 z nich (16,9 %) má 3–4 roky staré děti, 9 respondentů (13,8 %) učí děti ve věku 4–5 let a nejméně respondentů (6 tj. 9,2 %) hlasovalo pro 2–3leté děti.

Kde se nachází vaše školka?

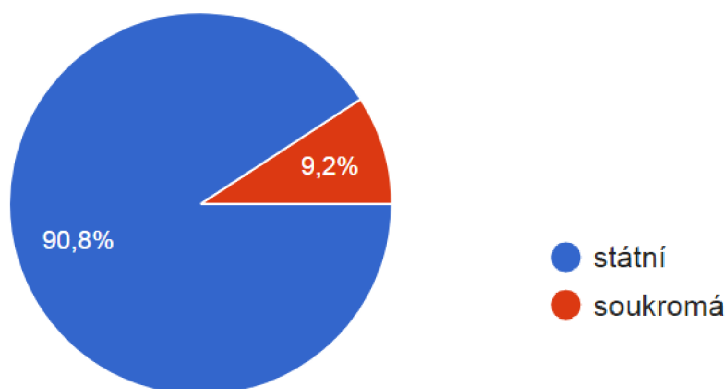

Graf 5 – grafické znázornění odpovědi na otázku č. 5 (zdroj: vlastní průzkum, 2020)

Výše uvedený graf zjišťuje polohu školky. Většina z 65 respondentů, kteří vyplnili dotazníkové šetření, pracují v mateřských školách ve městě. Což není až tak překvapující, protože dotazované školky byly z Hradce Králové a jeho okolí, a navíc je ve městech mateřských škol více.

Pedagogů z mateřských škol ve vesnici bylo 26. Vesnické školky se v určitých ohledech liší od školek městských, a proto je důležité mít vzorek respondentů i odsud.

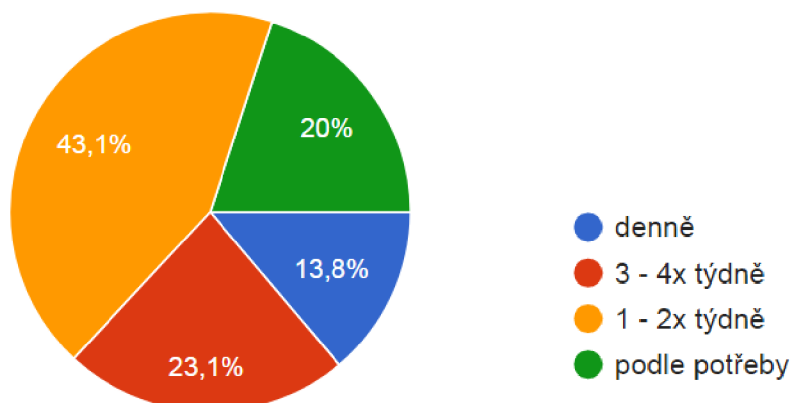
Jsme školka

Graf 6 – grafické znázornění odpovědi na otázku č. 6 (zdroj: vlastní průzkum, 2020)

Z grafu je patrné, že naprostá většina školek je státních. Takto odpovědělo 59 respondentů. Zbýlých 6 odpovědělo ve prospěch školek soukromých. Tuto otázku jsem do dotazníku zařadila, protože finanční prostředky a materiální zajištění se u těchto dvou typů školek mohou lišit. V soukromých školkách je nabízena individuální péče, a to může hrát velkou roli na výtvarný projev dítěte.

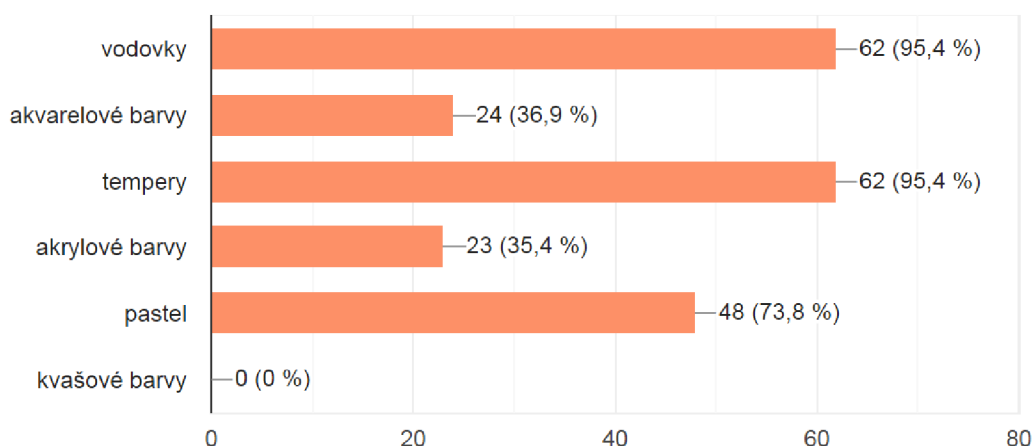
Jak často ve třídě malujete?

Graf 7 – grafické znázornění odpovědi na otázku č. 7 (zdroj: vlastní průzkum, 2020)

U odpovědi k této otázce se respondenti rozcházejí. Nejvíce respondentů odpovědělo, že malbu zařazují do programu 1 – 2x týdně. Další odpovědi jsou poměrně vyrovnané v 15 případech, uvádějí, že malířské techniky používají 3 – 4x týdně, v 13 případech malují podle potřeby a trochu smutné je, že nejméně respondentů (9) s dětmi maluje denně. U této otázky záleží hlavně na tom, jaký má pedagog vztah k výtvarné výchově, zda rád zařazují výtvarné činnosti mezi své denní aktivity, jestli je i děti výtvarná činnost baví či je to jejich koníček.

Jaké techniky malby využíváte?

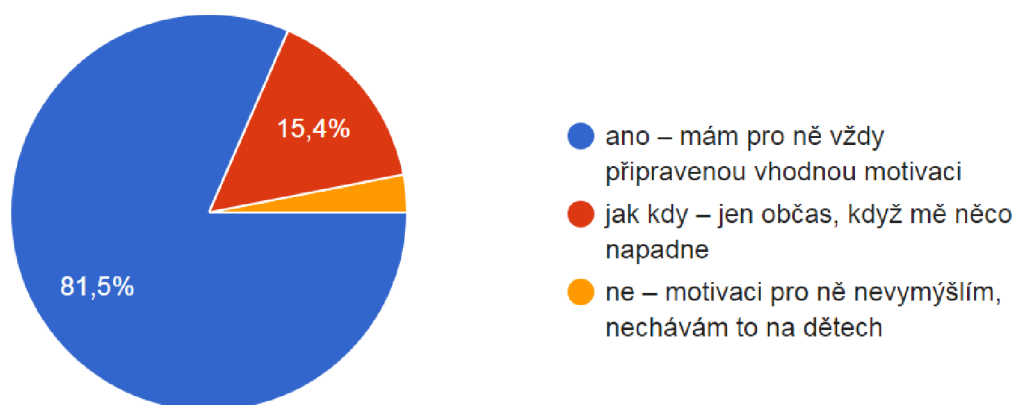
Graf 8 – grafické znázornění odpovědi na otázku č. 8 (zdroj: vlastní průzkum, 2020)

Následující otázka zjišťuje, jaké z výše uvedených technik respondenti nejčastěji využívají. Zde mohlo být vybráno více odpovědí.

Získaná data jsem znázornila grafem č. 8, kde jednotlivé horizontální sloupce znázorňují počty a procentuální zastoupení respondentů. Z grafu je jasně patrné, že malbu vodovkami a temperami většina dotazovaných upřednostňuje. Na druhém, respektive třetím místě, skončil pastel, následuje malba akvarelovými, pak v těsném závěsu malba akrylovými barvami a na posledním místě skončily kvašové barvy, pro které nikdo nehlasoval. Očekávala jsem, že pro ně nikdo nebude hlasovat, dala jsem je do dotazníku spíše ze zvědavosti.

V odpovědích někteří hlasovali jen pro jeden druh barev, např. jen pro vodovky nebo jen pro temperové barvy. Nepředpokládám, že by měli ve školce tak omezené možnosti. Spíš někdo nepochopil zadání, že může vybírat z více odpovědí.

Motivujete děti k výtvarnému projevu?

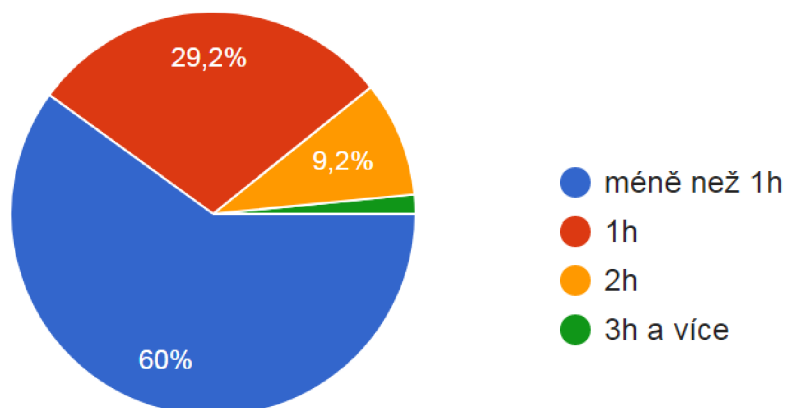

Graf 9 – grafické znázornění odpovědi na otázku č. 9 (zdroj: vlastní průzkum, 2020)

Otázka zjišťuje, zda učitelé při výtvarné činnosti používají motivaci (viz obrázek 9). Největší část grafu zabírá kladná odpověď, kterou zaškrtno 53 respondentů. Na druhém místě skončila odpověď „jak kdy“, kde odpovědělo deset učitelů, že pro děti vymýšlí motivaci jen občas. Pouze dva respondenti zaškrtnli odpověď ne, že nevymýšlí pro děti motivaci, ale nechávají to na nich.

Nemyslím si, že je to zcela špatně, ale přeci jen motivace je důležitá především u menších dětí. Děti můžeme namotivovat například příběhem, básničkou, písničkou, právě probíraným tématem nebo výtvarnou technikou. Nejlepší je samozřejmě vnitřní motivace, jenž vychází přímo z nás. Děláme to pro vlastní prožitek z tvorby.

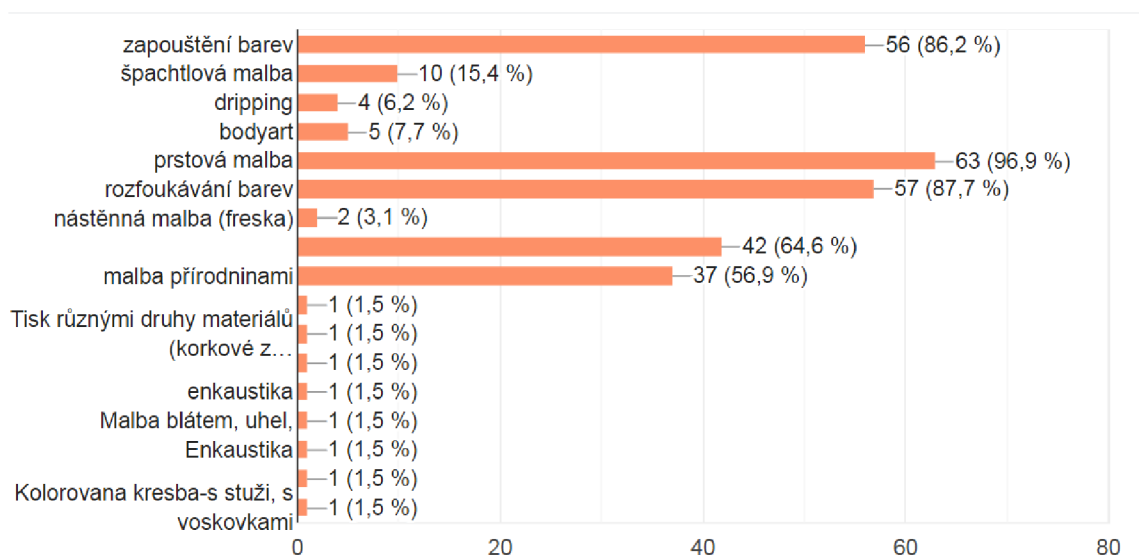
Jaká je časová náročnost přípravy na výtvarnou činnost?

Graf 10 – grafické znázornění odpovědi na otázku č. 10 (zdroj: vlastní průzkum, 2020)

Dle grafu č. 10 jasně vyplývá, že většina dotazovaných věnují přípravě na výtvarnou činnost méně než 1 hodinu (39) nebo 1 hodinu (19). Další už méně početná skupina respondentů uvádí, že jim trvá náročnost přípravy dvě hodiny (6) a nejmenší nepatrnou složkou v grafu je jeden respondent s přípravou 3 a více hodin. Tuto odpověď jsem očekávala, v praxi jsem se nejčastěji setkala s pedagožkami, které vymýšlely činnosti za pochodu.

Používáte nějaké netradiční techniky malby?

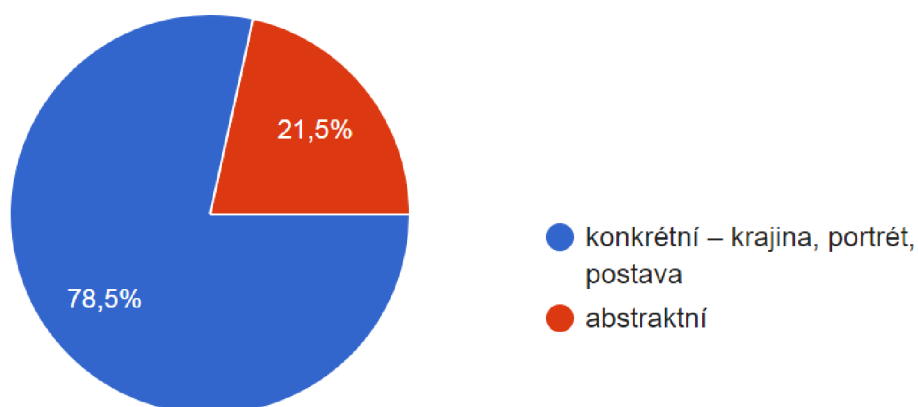
Graf 11 – grafické znázornění odpovědi na otázku č. 11 (zdroj: vlastní průzkum, 2020)

Tento graf je bohatý na odpovědi. Znovu zde mohlo být vybráno více odpovědí. Nejvíce se hlasovalo pro prstovou malbu, téměř shodně skončilo rozfoukávání a zapouštění barev, na čtvrtém místě malba na netradiční materiály se 42 hlasy. Dále malba přírodninami, špachtlová malba, body art, dripping a nástěnná malba. Musím říci, že mě s deseti hlasy překvapila špachtlová malba, čekala jsem, že bude mít méně.

Dala jsem zde respondentům možnost i pro otevřené otázky, kdyby je napadla ještě jiná netradiční technika, než které jsem měla v nabídce. Posledních pár odpovědí s jedním hlasem a 1,5 %, je právě od dotazovaných. Uvedli zde např. tisk různými druhy materiálů (korkové zátky, houbičky, vatové tyčinky...), malba blátem, uhel, dvakrát se v odpovědích objevila enkaustika, kolorovaná kresba tuší a s voskovkami.

Jsem ráda za jejich odpovědi, i když některé z nich nepatří do malby.

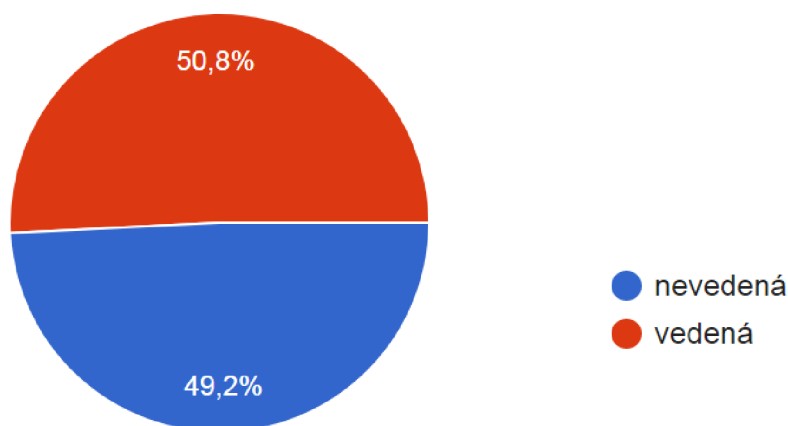
Námět – Co děti nejčastěji malují?

Graf 12 – grafické znázornění odpovědi na otázku č. 12 (zdroj: vlastní průzkum, 2020)

Na tomto grafu je jasně patrné, že podle průzkumu děti častěji malují konkrétní námět, což může být např. krajina, portrét či postava. Děti v předškolním věku nejčastěji malují svou rodinu, dům, domácí mazlíčky, holčičky malují princezny a chlapci zase super hrdiny nebo dinosaury. Pro konkrétní námět hlasovalo 51 respondentů (78,5 %) a pro abstraktní námět 14 respondentů (21,5 %). Což je něco neurčitého, děti nevědí, co malují. Pak mohou své dílo pojmenovat, podle toho, co jim obrázek připomíná.

Necháváte dětem prostor pro svou vlastní malbu nebo je to převážně malba vedená?

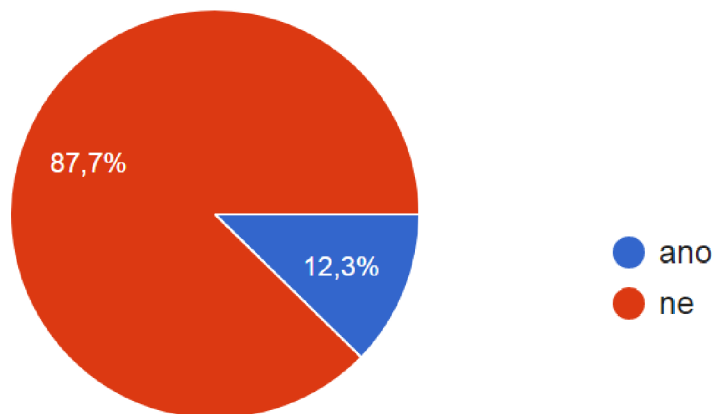

Graf 13 – grafické znázornění odpovědi na otázku č. 13 (zdroj: vlastní průzkum, 2020)

Z tohoto grafu můžeme pozorovat celkem vyrovnaný výsledek. Pouze o jeden hlas převažuje malba vedená, hlasovalo pro ni 33 respondentů (50,8 %), zatím co malba nevedená získala 32 hlasů (49,2 %).

V praxi jsem se mnohokrát setkala s tím, že učitelky prosazovaly malbu vedenou. Někdy jim dokonce vedly ruku, aby sluníčko namalovali „správně“. Osobně si myslím, že toto není správný postup. Mohlo by to vést k frustraci dítěte a následné odmítání další výtvarné činnosti. Měly by děti nechat, ať si sami malují a experimentují s barvami. Všechny obrázky jsou krásné, i když sluníčko není dokonale kulaté.

Postrádáte při výtvarných činnostech v MŠ nějaké vybavení?

Graf 14 – grafické znázornění odpovědi na otázku č. 14 (zdroj: vlastní průzkum, 2020)

Z odpovědí na tuto otázku vyplývá, že většina (51 z 65) dotazovaných vybavení potřebné pro výtvarné činnosti nepostrádá. V praxi jsem se setkala s opakem. Ve většině mateřských škol, ve kterých jsem vykonávala praxe, si učitelky stěžovaly, že jim něco, co by se dalo využít při výtvarných technikách, chybělo – a to především čtvrtky (především velké formáty), barvy, štětce a jiné netradiční materiály.

Pokud ano, jaké? (napiš)

Odpovědi dotazujících:

více prostoru, abychom mohli nechat projekty "rozdělané" na místě a podle chuti se k nim vracet

Akvarel barvy, barevná lepidla, flitry apod.

Velké mělké krabice, kde by se dala čtvrtka namočit

Pořádný výtvarný stůl, ale to je věc prostoru, kterého je nedostatek

Žádné

Akvarel

Pomůcky – dostatek temper, velký formáty čtvrtek A2 atd.

stojany, palety

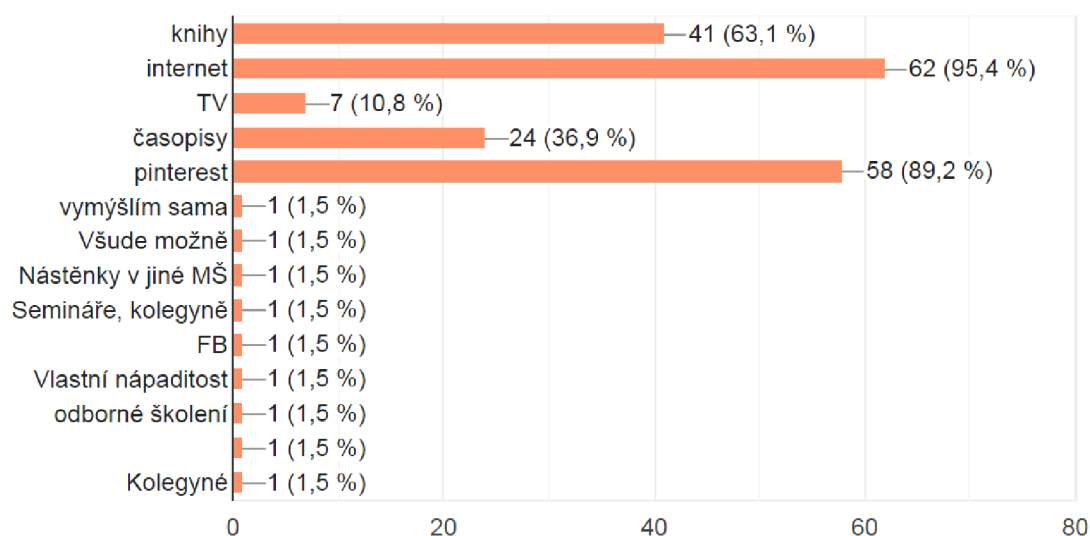
Stojany na malbu

Vyhodnocení podotázky č. 14 (zdroj: vlastní průzkum, 2020)

Do této podotázky mohli respondenti napsat, jaké vybavení jim v mateřských školách chybí. Nejčastěji zmiňují: malířské stojany, prostor pro výtvarnou činnost, akvarelové barvy, lepidla, flitry, velkoformátové čtvrtky, krabice, palety atd.

Z průběžné praxe vím, že není lehké obstarat všechnen potřebný materiál a vybavení pro tvorbu. Buď na to chybí finance, nebo zmíněný nedostatek prostoru.

Kde hledáte inspiraci?

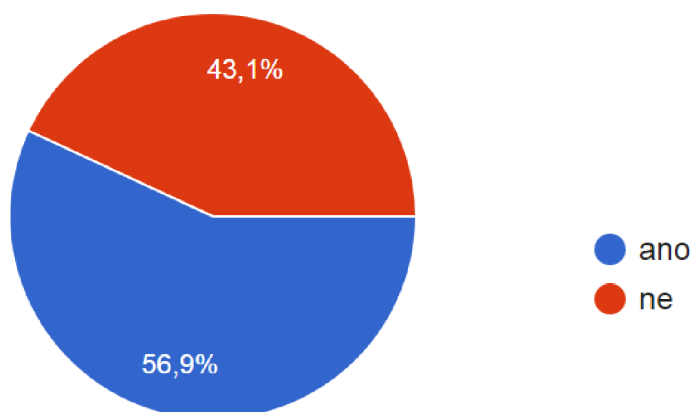

Graf 15 – grafické znázornění odpovědi na otázku č. 16 (zdroj: vlastní průzkum, 2020)

Nejvíce dotazovaných (95,4 %) hledá inspiraci na internetu. Tuto odpověď jsem očekávala. Dnes je internet pro všechny snadno dostupný a lze tam rychle a jednoduše najít všechny potřebné novinky a informace pro výtvarnou činnost. Čím dál více se v pedagogických kruzích rozmáhá Pinterest. Jsou tam opravdu rozmanité nápady, šablony a různé pracovní listy ke stažení, které mnohdy ulehčí nejen učitelkám v MŠ práci. Já osobně zde také často hledám inspiraci.

Překvapilo mě, že i v dnešní snadné dostupnosti internetu, poměrně dost dotazovaných zaškrtnulo odpověď knihy a časopisy. Nejméně z uvedené nabídky inspirací respondenti zaškrtovali televizi. Možná proto, že v ní není mnoho pořadů zaměřených pro práci učitelů mateřských škol. Několik dotazovaných zvolilo možnosti jiné a jako příklad uváděli: nástěnky jiných MŠ, semináře, kolegyně, Facebook, odborné školení nebo, že si činnosti vymýšlí sami.

Sledujete současné novinky ve výtvarné výchově?

Graf 16 – grafické znázornění odpovědi na otázku č. 17 (zdroj: vlastní průzkum, 2020)

Z grafu č. 16 vyplývá, že více dotazovaných novinky v této oblasti sleduje. Kladně hlasovalo celkem 37 respondentů (56,9 %) a záporně 28 (43,1 %).

Tato otázka souvisí s předchozím grafem, kdo se nechá při vymýšlení svých činností inspirovat, často při vyhledávání narazí i na novinky ve výtvarné výchově. Zde také hodně záleží na jedinci, zda se o výtvarnou činnost zajímá, pak si samozřejmě dohledává nové informace. Novinky lze sledovat nejen na internetových portálech, ale i v časopisech pro pedagogické pracovníky jako je např. časopis Informatorium nebo Pastelka, jenž se specializují na předškolní věk a vycházejí každý měsíc.

Osobně jsem doufala, že modrá část grafu bude převládat o více procent.

5.5 Srovnání otázek

V dalším úseku této práce, se budu věnovat srovnávání otázek, které mají určitou souvislost. Já se pomocí níže uvedených tabulek budu snažit tyto souvislosti odhalit.

Tabulka 1 – srovnání otázek č. 3 a č. 17

	Ano	Ne	Celkem
do 20 let	1	1	2
do 40 let	22	22	44
do 60 let	11	4	15
nad 60 let	3	1	4
Celkem	37	28	65

(zdroj: vlastní průzkum, 2020)

První tabulka nabízí srovnání věku respondentů, a to, zda sledují novinky ve výtvarné výchově. Zkoumala jsem ze, jestli jejich věk ovlivňuje to, jak se zajímají o novinky a trendy. Myslela jsem si, že mladší generace se bude více zajímat o novinky, ale prokázal se pravý opak. Z tabulky je patrné, že první dvě věkové kategorie mají shodný počet v odpovědích ano a ne. Největší rozdíl v odpovědích jsem zaznamenala ve věkové kategorii do 60 let, kde bylo 11 odpovědí kladných a 4 záporné. V poslední věkové kategorii nad 60 let, rovněž převažuje počet kladných odpovědí.

Možná to je tím, že mladší ročníky jsou čerstvě po škole, kde se učí novým technikám, zato starší generace má potřebu se dozdělat.

Tabulka 2 – srovnání otázek č. 5 a č. 14

	Ano	Ne	Celkem
město	6	33	39
vesnice	2	24	26
Celkem	8	57	65

(zdroj: vlastní průzkum, 2020)

Ve druhé tabulce jsem sledovala, zdali bude mít umístění školky (město x vesnice) nějakou souvislost s postrádáním pomůcek v jejich třídách. Domnívala jsem se, že více pomůcek budou postrádat ve vesnických třídách, ale znovu se prokázal spíše opak. Protože výsledek není na první pohled patrný, vzhledem k většímu počtu odpovědí u města, spočítala jsem to i procentuálně. Ve městě postrádá nějaké pomůcky šest respondentů (15 %) a na vesnici dva (7,7 %).

Možná je to tím, že ve městských školkách mají promyšlenější aktivity a tím pádem potřebují i více pomůcek, celkově jsou náročnější než vesnické školky.

Tabulka 3 – srovnání otázek č. 1 a č. 10

	méně než 1 h	1 h	2 h	3 h a více	Celkem
do 5 let	18	12	5	1	36
do 10 let	10	4	-	-	14
do 20 let	1	-	-	-	1
nad 20 let	10	3	1	-	14
Celkem	39	19	6	1	65

(zdroj: vlastní průzkum, 2020)

V poslední tabulce jsem srovnávala, jaký má vliv délka praxe respondentů na časovou náročnost přípravy pro výtvarnou činnost. Předpokládala jsem, že pedagogové, kteří v mateřských školách pracují déle, budou mít kratší přípravy. Tabulka č. 3 mé domněnky potvrzuje, i když ten rozdíl není až tak veliký. Spíše se ukázalo, že věk v tomto případě nehraje takovou roli. Pravděpodobně záleží na konkrétním jedinci, jak si s přípravou dává záležet.

5.6 Shrnutí výzkumného šetření

Dotazník jsem vytvořila pomocí aplikace Google Forms a rozeslala jsem ho v elektronické podobě. Nejvíce jsem se bála návratnosti.

Nakonec bylo šetření vyhodnoceno z 65 odpovědí pedagogů pracujících v mateřských školách. Dále zde odpovím na předem stanovené výzkumné otázky, prostřednictvím vyhodnocení jednotlivých otázek z dotazníku.

5.7 Vyhodnocení výzkumných otázek

Jaký je mezi učitelkami v MŠ nejrozšířenější zdroj inspirace?

Učitelky z MŠ čerpají nejčastěji informace z internetu. Důvodem je pravděpodobně rychlejší přístup k datům nežli v časopisech nebo knihách.

Ano, mé předpoklady se potvrdily. Téměř 95 % respondentů zaškrtnulo, že hledá inspiraci na internetu.

Jaká je četnost zařazování výtvarných činností?

Pedagogové zařazují malbu do svého programu 1x maximálně 2x za týden (když to nestihnou a je třeba práci dodělat). Takováto činnost je poměrně náročná na přípravu a realizaci, proto ji častěji nezařazují.

Ano, i tento předpoklad se u většího počtu respondentů potvrdil. Jen výjimečně někdo hlasoval pro denní malování. Řekla bych, že tím byly myšleny chvilkové dětské malůvky než rozsáhlá výtvarná činnost.

Jaké malířské techniky jsou v mateřských školách nejrozšířenější?

Co se týče malířských technik, učitelé se omezují především na temperové a vodové barvy, do náročnějších technik se pouštějí jen výjimečně.

Ano, jak jsem se správně domnívala a jak uvádí ve i své publikaci Bezděková a kol. (2016), nejrozšířenější jsou právě temperové a vodové barvy, pro které hlasovalo nejvíce respondentů.

Experimentují učitelky v MŠ s netradičními pomůckami a technikami malby?

Učitelky z mateřských škol se většinou snaží s dětmi experimentovat a využívat některé netradiční techniky.

Ano, i poslední můj předpoklad se rovněž potvrdil. Všichni respondenti zaškrtnuli alespoň jednu netradiční techniku. Jako nejčastěji využívaná netradiční technika v MŠ z mého dotazování vyšla prstová malba, rozfoukávání a zapouštění barev.

U všech výzkumných otázek se mé domněnky se potvrdily. Vzhledem k nízkému počtu respondentů, však nelze tyto výsledky brát jako všeobecné pravidlo.

5.8 Diskuse

Ve výzkumném šetření jsem zjišťovala, jaké výtvarné techniky ve školkách nejčastěji využívají a další informace spojené s malbou v předškolním vzdělávání. Přestože se malba vyskytuje v našich dějinách již od počátku věků a bylo o ní vydáno již velké množství odborné literatury, je její využití v některých mateřských školkách poměrně nízké. Většina učitelek se uchyluje ke známým a osvědčeným technikám, ale jen málo se odváží experimentovat.

Z praxe vím, že jsou školky limitovány pomůckami, na které se nedostává financí, proto nevyužívají rozmanité techniky. To může být jádro problému a s tím se nedá nic moc dělat, leda sehnat sponzory, poprosit o pomoc rodiče nebo sáhnout do vlastních finančních zdrojů.

Své výsledky z výzkumného šetření jsem porovnávala s výsledky již vydané bakalářské práce na obdobné téma od Aleny Burešové (2017). V mé práci, stejně jako v práci, se kterou ji budu srovnávat, byla použita metoda dotazníkového šetření. Cílem jejího výzkumu bylo rovněž zjistit, jaké výtvarné techniky využívají pedagogové různých mateřských škol.

Výsledky dotazníků jsem získávala pouze elektronickou formou, na rozdíl od Aleny Burešové, která zvolila obě varianty – tištěnou i elektronickou. Obsáhla větší počet respondentů ve všech krajích České republiky, které později srovnávala. Nejspíše proto získala i větší počet odpovědí. Zatím co já jsem se soustředila především na Královéhradecký kraj a obsahově jsem se zaměřovala více na malbu.

Vybrala jsem některé podobné otázky a ty porovnávala. Začala bych otázkou č. 7 z mého dotazníku: „Jak často ve třídě malujete?“ a srovnala ji s otázkou č. 7: „Jak často používáte výtvarné techniky ve svých přípravách?“ od Aleny Burešové. Výsledky obou našich otázek se až tolik neliší. V jejím případě odpovědělo nejvíce respondentů, že malují 3x týdně v mém převládala odpověď 1 – 2x týdně. Dále jsem srovnávala otázky 11 a 8: „Používáte nějaké netradiční techniky?“ Moje otázka pokrývala okruhy malby, nejčastější využívaná technika byla prstová malba. Burešová upravila výsledky do tabulky, kde vypsala nejčastější odpovědi. Bylo jich opravdu hodně, proto jich zde zmíním jen pár: práce se sádrou, Land art, frotáž, plstění, malování na textil, batika, vymývání klovatiny, špachtlová malba, enkaustika atd. Další shodnou otázkou k porovnání je otázka č. 8 a 14., kde měli respondenti uvést, jaké techniky malby využívají. Zde jsou výsledky našich odpovědí zcela v obráceném pořadí. To mi přijde zajímavé. Později jsem se v práci od Burešové dočetla, že její otázka byla špatně pochopena, tím pádem nám oběma vyšlo, že nejvíce respondenti používají temperové a vodové barvy. Poslední otázka č. 14 a 11 týkající se postrádání výtvarného vybavení v mateřských školách nám oběma vyšla shodně. Ve většině případů dotazující odpovídali záporně, že žádné pomůcky nepostrádají. Což mě udivuje. Jak už jsem zde psala, setkávám se spíše s opačným tvrzením.

6 Nabídka výtvarných činností

Ve druhé polovině mé praktické části jsou navrženy a zpracované dva náměty, zaměřující se na netradiční techniky malby. Všechny činnosti a náměty jsem spojila do výtvarné řady, která nese název **Barvy okolo nás**.

Výtvarnou řadu jsem sestavovala pro předškolní děti a chci v ní dokázat, že i výtvarná výchova v MŠ může být zábava.

6.1 Cíl práce

Cílem výtvarné řady bylo ukázat a přiblížit dětem předškolního věku různé netradiční malířské techniky. Dále pak přirozenou formou – hrou, rozvíjet jejich vnímání, prožívání a také představivost. Také mi šlo o rozvoj tvořivosti a fantazie, která je u dětí velice důležitá. Cítila jsem i na to, aby děti při tvoření něco prožily, procítily a skrze hru poznaly nejen výtvarnou činnost, ale rozvíjely i svou osobnost. Navržené činnosti kladou důraz především na spontánní projev dítěte a možnost experimentovat.

6.2 Výtvarná řada

Vytvořením výtvarné řady bych chtěla ověřit svůj předpoklad, že i běžná MŠ může být vhodným a iniciativním prostředím pro realizaci tvořivých činností, a že malování může být zábava.

K vytvoření výtvarné nabídky mě inspiroval můj malý bratranec a některé odborné publikace se zajímavými malířskými aktivitami. Vytvořila jsem nabídku deseti výtvarných technik, jež jsem následně rozdělila do dvou námětů – Cesta do pravěku a Planeta Země.

Následnými myšlenkami bylo, jak zajistit dětem možnost experimentovat, tvořit, fantazírovat, prožít proces tvorby a také využívat lidských smyslů. Prostřednictvím výtvarné řady jsem chtěla děti seznámit s výtvarnými technikami a postupy tak, aby měli z této tvorby radost. Techniky jsem seřadila od jednodušších po náročnější, aby se děti nejprve seznámily s problematikou barev a poté se mohly pustit do složitějších aktivit. Některé činnosti jsem zakomponovala i do venkovního prostředí.

Výtvarné aktivity jsem si následně vyzkoušela s dětmi v praxi a hodnotila je.

6.3 Myšlenková mapa výtvarné řady

Námět: CESTA DO PRAVĚKU

Východisko (kulturní kontexty)

Práce s barvou je typickým prostředkem k zachycení a vyjádření citových stavů a osobních nálad. Preferování určité barevnosti je u lidí ovlivněno kulturními zvyky i osobním psychickým stavem. Námět „Cesta do pravěku“ je tedy příležitostí, aby si děti samy vyzkoušely a uvědomily, jak barvy souvisejí s jejich životním stylem. Barvy tu byly, jsou a budou všude kolem nás. Stačí se je naučit hledat. Podíváme se i do minulosti, jakým způsobem pravěcí lidé z přírody získávali barvu a jak jí dále využívali při své tvorbě (např. prostřednictvím jeskynních maleb). Porovnáme, v čem je práce s barvou u pravěkých lidí jiná.

V návaznosti na tyto činnosti je vhodné, aby se děti seznámily s různými výtvarnými prostředky. Vybrala jsem akční malbu. Představitel tohoto umění je například Jackson Pollock, jenž využíval náhody a spontánnosti. K českým umělcům patří Jan Kaláb, který prosazuje umění zvané street art. Inspirovala jsem se jeho dílem Díry, jenž vzniklo nalitím barev do trhliny v asfaltu. Základem tohoto umění je akce a nejdůležitější je proces tvorby. Jedním z odvětví akčního umění je i body art, kdy dítě používá k nanášení barvy na podklad částí svého těla. Průkopníkem body artu je Yves Klein. Zařadila jsem zde i techniku land art, z důvodu většího poznání a spojení s přírodou. Land art umožňuje dětem práci v neomezeném prostoru a přirozeném prostředí přírody. Typickým umělcem zastupující tento směr je Richard Long.

Výtvarný úkol (cíl)

Obohatit poznatky o přírodě a přírodních materiálech. Kde všude můžeme v přírodě vidět a nalézt barvy. Seznámit se s jednotlivými výtvarnými technikami. Vyzkoušet si práci s různorodým výtvarným materiálem. Vnímání své vlastní tělo. Porovnat různé možnosti využití barev. Pozorovat prolínání barev a jejich jedinečnost. Objevovat barvy kolem nás. Naučit se pracovat s méně obvyklými pomůckami a materiálem. Rozvíjet výtvarnou fantazii a kreativitu. Pomocí malby vyjádřit své emoce. Rozvíjet spontánní výtvarnou činnost při práci s barvou.

Klíčové kompetence

Kompetence k učení – samostatně pozoruje a experimentuje, všímá si souvislostí, zkoumá a objevuje, řeší výtvarné úkoly, posuzuje své výsledky, učí se spontánně, ale i záměrně, propojuje poznatky z různých vzdělávacích oblastí.

Kompetence k řešení problémů – vnímá nejrůznější problémové situace, rozpozná a pochopí problém, rozlišuje funkční a nefunkční postupy řešení.

Kompetence komunikativní – zapojuje se do diskuze, vyjadřuje své myšlenky a nápady, naslouchá druhým, různými výtvarnými prostředky sděluje své pocity a nálady.

Kompetence sociální a personální – spolupracuje, je ohleduplný k druhým.

Kompetence činností a občanské – respektuje životní prostředí, rozpozná své silné a slabé stránky, výtvarné pomůcky a materiály používá bezpečně a účinně.

Očekávané výstupy

Dítě vyjadřuje samostatně své myšlenky, nápady, pocity. Řeší problémy, myslí kreativně. Rozvíjí tvořivost (tvořivé myšlení, řešení problémů, tvořivé sebevyjádření). Pozoruje a zkoumá různé užití barev. Zachycuje skutečnost dle svého okolí a vyjadřuje své představy pomocí zvolených výtvarných technik. Rozvíjí základní výtvarné dovednosti. Experimentuje s různými výtvarnými materiály včetně přírodních, poznává jejich vlastnosti. Posiluje přirozené poznávací city (zájem, zvědavost, radost z objevování atd.) Je citlivý a šetrný k přírodě. Spolupracuje a respektuje ostatní děti.

DUHOVÝ MOST

Technika: Akční malba – lití barev, street art (Jan Kaláb)

Výtvarný úkol: seznámit se s akční malbou, expresivní pojetí práce s barvou, seznámit se s jednotlivými barvami, pozorovat kvalitu barevných tónů, uvědomit si rozdíl mezi teplou a studenou barvou, pozorovat prolínání barev a jejich jedinečnost.

Pomůcky: temperové barvy, voda, kelímky, štětce.

Organizace výuky

- Společná práce, děti vytvářejí jeden společný výtvar.
- Venkovní činnost vhodná pro děti od 3 let.
- Odhadovaná délka činnosti 1 h.

Obecné cíle: rozvoj sociálních dovedností (spolupráce ve skupině), barevného vnímání, zopakovat si teorii barev (základní barvy a jejich odstíny, sytost...), rozvíjení fantazie.

Motivace

Pomocí barev si vytvoříme duhový most, který nás přenesse do Pravěku. Abychom takový most udělali, musíme se nejprve o barvách něco naučit.

Umím najít stejnou barvu jako moje tričko, vlasy, květina? Společně si barvy pojmenujeme. Pepík a Anička mají oba červené tričko, je ta barva stejná nebo je Aničky tričko sytější? Barvy můžeme také rozdělit na teplé a studené. Uvedeme si pár příkladů. Teplou barvu má např. sluníčko. Jaká je to barva? Studenou barvu má např. tráva, je to barva zelená. Zahrajeme si hru – Pan čáp ztratil čepičku.

Realizace činnosti

Vybereme si barvy, se kterými chceme pracovat. Nalijeme je do kelímku a smícháme s trochou vody. Naředěnou barvu důkladně promícháme. Jdeme se podívat ven, najdeme si cestu, kterou chceme zkrášlit. Můžeme vyhledat nerovnosti, které barvou zakryjeme. Dle vlastní fantazie naléváme barvy do různých děr a nerovností na cestě. Barvy různě mícháme, přeléváme přes sebe a pozorujeme, co to s nimi udělá. Při činnosti je důležitá spolupráce. Hledáme, kde ještě barva chybí a kde je potřeba duhovou cestičku domalovat.

Reflektivní dialog

Hledáme zajímavé odstíny vzniklé mísením barev. Jaké barvy můžeme vidět na našem díle? Jaké bylo tvoření venku? Byla tato činnost snadná nebo obtížná? Co se vám na této aktivitě nejvíce líbilo?

Sebereflexe

Pro tuto aktivitu jsme s Matýskem a Barčou vybraly chodník u naší zahrady. Nejprve jsme si zahráli hru Pan čáp ztratil čepičku. Po motivaci jsme společně nařídili barvy a děti je lily na dlaždice. Spolupráce jim šla výborně. Pro roznesení barvy po dlaždici použily i štětce, jelikož dlaždice nebyly úplně rovné a barva zatékala do spár. Na tuto techniku jsem byla nejvíce zvědavá a byla jsem mile překvapená z jejího výsledku. Barvy se krásně prolínaly a konečná práce vypadala velice pěkně. Pro větší skupinu dětí bych doporučila koupit velké množství barev v kalíšcích nebo plastových lahvích, rychle se při této technice spotřebují.

Obr. 1-5 – Matýsek (6 let) a Barča (4 roky), lití barev (zdroj: vlastní, 2021)

JESKYNNÍ MALBY

Technika: Body art

Výtvarný úkol: seznámit se s technikou body art, naučit se vnímat vlastní tělo, rozvíjet spontánnost při výtvarné činnosti, rozvíjet kreativitu při práci s neobvyklým výtvarným nástrojem – svými prsty, ukázat dětem jeskynní malby pravěkých lidí – všimnout si barevné kompozice, linie a tvaru pravěkých maleb.

Pomůcky: prstové barvy (temperové barvy), plátno (bílá látka velká alespoň 2x1,5 m), igelit pod plátno, štětec, tácky na přípravu barvy, lator s vodou, ručník.

Organizace výuky

- Společná práce, děti vytvářejí jeden společný výtvar.
- Externí i interiérová činnost vhodná pro děti ve věku 3–6 let.
- Odhadovaná délka činnosti 1,5 h.

Obecné cíle: rozvoj jemné motoriky, spolupráce, rozvoj smyslů, poznávání a posilování radosti z objevování, podpora tvořivosti a fantazie, rozvoj sebepojetí, experiment.

Motivace

Pomocí našeho duhového mostu jsme se dostali do pravěku. Povídáme si s dětmi na toto téma. Jak to v pravěku vypadalo, kde pravěcí lidé žili, jak se chovali atd.

Postavíme si pravěké obydlí. Děti si v některém z koutů třídy udělají „pravěkou jeskyni“. Mohou si tam udělat malé ohniště z kostek či kamínků, je to na nich, jak si ji vyzdobí (kdo by chtěl, může si tam dát i polštářky, plyšáky a udělat si jeskyni útulnější). Zeptáme se dětí, co ale takové jeskyni chybí? ...pravěké malby. Dříve lidé malovali pomocí svých prstů a dlaní. Vyzkoušíme si naši jeskyni vyzdobit právě pomocí našich rukou a barev.

Realizace činnosti

Na podlahu natáhneme velký igelit a na něj dáme plátno. Zveme si děti po skupinkách k plátnu, aby u něj nevznikla tlačenice. Barvu máme připravenou v mělkých miskách či na táccích. Vybíráme si barvu, která se nám líbí, namáčíme do ní dlaně a tiskneme je na plátno. Prsty můžeme výsledný výtvar domalovat podle své fantazie.

Dbáme na to, aby se děti pečlivě omyly, než opustí výtvarnou plochu. Postupně se všichni u plátna vystřídáme.

Reflektivní dialog

Jak jste se děti cítily, když jste dlaně namáčely do barvy? Co to ve vás vyvolalo za pocity? Prohlížíme si vzniklé dílo a porovnáváme naše dlaně. Hledáme nejzajímavější otisky.

Sebereflexe

Tato činnost by byla ideální na ven, kdy by děti v letních dnech běhaly bosy a otiskovaly své ruce a nohy na plátno. My jsme však s Matýskem využili rekonstrukce jejich nového domu a zkusili jsme si prstovou malbu na zeď pomocí malířské barvy značky Primalex. Zahráli jsme si na malíře pokojů a Matýska velice bavilo obtiskovat své prsty na stěnu jeho pokoje. Zprvu byl nesmělý, ale poté co jsem ho ujistila, že to později s rodiči přemalujeme, tak už se nebál a pustil se do obtiskování naplno.

Obr. 6-7 – Matýsek (6 let) prstová malba na zeď (zdroj: vlastní, 2021)

ZÁHADNÁ HLÍNA

Technika: Malování přírodním materiálem

Výtvarný úkol: seznámit se s výtvarným materiálem – hlinou, vyzkoušet si práci s touto technikou, odhalit skryté vlastnosti hlíny, ukázat dětem fotografie některých prastarých hliněných výrobků (např. sošku Věstonické venuše).

Pomůcky: hlína VY3/300, mističky s barvou (zředěné temperové barvy), papír nebo čtvrtka velkého formátu (A3), hadříky, igelit nebo staré noviny jako podložka, popř. zástěrky nebo pracovní trika.

Organizace výuky

- Individuální práce vhodná pro předškolní děti (od 3 let).
- Činnost je vhodné provádět na zahradě, kde se poté děti mohou i umýt.
- Odhadovaná délka činnosti je 1 h.

Obecné cíle: rozvoj jemné motoriky, haptické dovednosti, vztahu k půdě a přírodě, vnímání, porozumění, rozvoj zručnosti a manipulace s hlinou.

Motivace

Hlína tu je již od počátku věků, naši předkové zkoušeli pracovat s hlinou, vyráběli hliněné sošky a nádoby. V hlíně jsou skryta tajemství, jež můžeme společně odhalit.

Co umí hlína? Postavíme před děti blok hlíny a necháme je hádat, co to může být. Ptáme se dětí, co z ní lze vyrobit. Každému dítěti dáme do rukou kus hlíny a necháme je, aby se s ní seznámily. Prozkoumáváme ji a hledáme odpověď na otázku: Jaká je hlína? (studená, těžká, mokrá, měkká x tvrdá, voní x smrdí...). Jak vytvarujeme kouli? Uždíbneme kousek hlíny a válíme ji v dlaních. Aby děti věděly, kolik je třeba hlíny uždíbnout, necháme je pro srovnání udělat velkou a malou kouli. Co je kulaté? Modelujeme a pojmenováváme (míč, jablíčko, sluníčko, sněhová koule, borůvky...). Vzniklé koule můžeme vzájemně porovnávat (Bezděková a kol., 2016).

Realizace činnosti

Z hlíny tvarujeme kuličky, které namáčíme do barvy a kutálíme či házíme je po papíru. Pozorujeme cestičky a otisky, jež kulička po sobě zanechává. Můžeme sledovat

i deformaci hlíny. Vcítíme se do role „pravěkých lidí“. Nezasahujeme do tvorby dětí, jde spíše o prožitkovou činnost (Bezděková a kol., 2016).

Reflektivní dialog

Co se vám na této technice líbilo? Byla vám práce s hlínou příjemná? Co vidíte ve své výsledné práci? Jaké další věci by se z hlíny daly vytvořit?

Sebereflexe

Jelikož jsem tuto činnost realizovala jen se dvěma dětmi, nekupovala jsem kostku hlíny, ale využili jsme hlínu, kterou máme na zahradě. Děti se tak mohly po libosti prohrabávat půdou. Sledovat, jak změní konzistenci, když se na ní nalije trocha vody. Kuličky šly uválet poměrně snadno, jen temperové barvy bych příště neředila vodou. Nanesla bych je na kuličky přímo z tuby. Většinou zůstaly na papíře jen hnědé stopy místo barevných. Děti nejvíce bavilo házet koule z výšky na papír a sledovat jejich deformaci.

Obr. 8-12 – Matýsek (6 let) a Barča (4 roky), malba pomocí hlíny (zdroj: vlastní, 2021)

TAJEMSTVÍ MATKY PŘÍRODY

Technika: Malba přírodními barvami

Výtvarný úkol: naučit se hledat v přírodě barvy a jak s nimi lze dále pracovat, seznámit se s barevným kruhem – podle jakého pravidla jsou barvy uspořádány (využijeme k tomu barevný kruh vypracovaný J. W. Goethem), poukážeme na podobnosti a rozdíly mezi přírodní a umělou barevnou škálou.

Pomůcky: čtvrtka formátu A3, přírodní materiály (listy, květiny, ovocné plody, hlína...).

Organizace výuky

- Individuální práce vhodná pro předškolní děti (od 3 let).
- Činnost je situována do přírody, je vhodné provádět na zahradě, louce, v parku, v lese (popř. na školce v přírodě).
- Odhadovaná délka činnosti je 1–2 h.

Obecné cíle: rozvoj jemné motoriky, vztahu a šetrnosti k přírodě, rozvoj zručnosti a manipulace s přírodními barvami, rozvoj kreativity.

Motivace – procházka přírodou

Pravěcí lidé neměli barvy, takové jako teď máme my. Vyráběli si je z různých materiálů, které v přírodě našli. Řekneme si, co by šlo použít jako barva? Co hodně barví? Na co sáhneme a jsme od toho špinaví? Pampelišky ... a jakou barvu mají pampelišky? ... žlutou. Šla by použít i hlína jako hnědá? Maliny – růžová, borůvky – modrá, listy – zelená, uhlí – černá, květiny...

V přírodě máme tolik barev. Procházíme se a cestou koukáme a ukazujeme si, které by šly použít na náš obraz. Než začneme tvořit, sestavíme si z přírodnin barevný kruh, který si popíšeme.

Realizace činnosti

Najdeme hezký místo ke tvoření. Každý dostane čtvrtku, po cestě si nasbíráme nějaké barvy, které na svou čtvrtku nanese. Ve svém okolí se můžeme porozhlédnout po dalších přírodních barvách a doplníme jimi naše dílo. Snažíme se o rozmanitost, aby malba hrála co nejvíce barvami.

Reflektivní dialog

Zaměřujeme se na nanesené barvy. Ptáme se dětí, proč zvolily právě tyto barvy? Děti by měly dojít k závěru, že v přírodě existuje spousta ojedinelých barevných odstínů, které můžeme využít při našem tvoření. Cestou domů si můžete nasbírat další barevné přírodniny a vytvořit spolu s rodiči ještě jeden obrázek.

Sebereflexe

Tuto techniku jsem realizovala s Barčou a Matýskem na zahradě. Nejprve jsme se po zahradě společně prošli a ukázali jsme si, co na ní roste a co by šlo použít pro naši práci. Nebylo toho moc, protože většina rostlin ještě nezačala kvést, ale nějaké barvy jsme našli. Řekli jsme si jaké to jsou a prsty jsme je nanесли na papír. Během malování jsme si povídali, jaké barvy v našem výtvarném díle chybí a kde bychom je mohli v přírodě najít. Byla to velmi příjemná a poklidná činnost.

Obr. 13-15 – Matýsek (6 let) a Barča (4 roky), malba přírodním materiálem (zdroj: vlastní, 2021)

BAREVNÉ OBLÁZKY

Technika: Malba na kameny

Výtvarný úkol: vyzkoušet si práci s atypickým podkladovým materiálem, rozvíjet spontánní výtvarnou činnost při malbě na kameny, míchání barev, připomenout dětem umění land art – díla od Richarda Longa, která využívají jako svého materiálu kamene, tvorba společného kamenného obrazce.

Pomůcky: kamínky, akrylové (temperové barvy), štětce, kelímky s vodou, hadříky, noviny nebo igelit.

Organizace výuky

- Individuální práce vhodná pro děti od 3 let.
- Tuto činnost bych situovala ke stolečkům nebo do venkovního prostředí.
- V létě ji můžeme přesunout na zahradu s tím, že si děti nejprve kamínky najdou.
- Odhadovaná délka činnosti je 1 h.

Obecné cíle: zdokonalování v oblasti jemné motoriky, koordinace ruky a oka, rozvoj zručnosti a práce s atypickým trojrozměrným předmětem malby.

Motivace

Pravěcí lidé neměli papír, na co jiného mohli malovat? Na stromy, skály, listy, do hlíny, po sobě, na kameny... Dnes si zkusíme něco namalovat právě na kameny. Myslíte děti, že nám to půjde? Pomalovanými kamínky si vyzdobíme naši jeskyni, položíme je okolo našeho ohniště.

Realizace činnosti

Pár dní předem dáme dětem úkol, aby si do školky přinesly 2-3 dobře umyté kamínky. Pár jich máme v záloze, kdyby někdo zapomněl. Necháme děti, aby kamínky pomalovaly dle své fantazie. Chcete-li kamínek pomalovat i z druhé strany, nejprve počkejte až dobře uschne. Touto prací se můžeme zabývat v místnosti či venku. Využíváme k tomu akrylové barvy. Mladší děti mohou použít temperové barvy.

Reflektivní dialog

Všechny kamínky společně poskládáme do jednoho velikého obrazce a vytvoříme tak kamenný reliéf. Kamínky si prohlédneme, oceníme originální náměty. Kam si doma své kamínkové výtvořky vystavíte?

Sebereflexe

Kamínky měl Venda namalované poměrně rychle, s barvami se mu pracovalo velmi dobře. Volbu námětu jsem nechala na něm. Kamínky pomalovával spíše náhodnými barvami. Rád mezi sebou barvy míchal, všimla jsem si, že používal hlavně tmavé odstíny. Podařila se mu namíchat krásná šedá barva.

Obr. 16-18 – Vašík (6 let), malba na kameny (zdroj: vlastní, 2021)

Námět: PLANETA ZĚMĚ

Východisko (kulturní kontexty)

Rozumět smyslu a působení barev patří ke kulturním dovednostem každého dítěte. Děti by se měly naučit, že zacházení s barvami a cit pro jejich interpretaci je důležité nejen ve výtvarné výchově, ale i v běžném životě. Prostřednictvím výtvarných aktivit rozvíjíme u dětí vědomosti o naší planetě Zemi. Námět „Planeta Země“ má podnítit děti k tomu, aby objevovaly výjimečnosti a tajemství, jenž se ukrývají na naší planetě. Necháváme děti vyprávět, jak vypadá krajina, ve které žijí. Během prohlížení světových map hledáme rozdíly mezi podnebnými pásmy a seznámíme se i s faunou a flórou naší Země.

Děti si vyzkouší výtvarnou práci při hudbě, můžeme dětem ukázat výtvarná díla inspirovaná hudbou nebo zvukem např. od Olgy Karlíkové nebo Václava Maliny. U techniky zapouštění barev se můžeme inspirovat dílem Claude Moneta, jenž často maloval hladiny vod (díla: Lekniny nebo Imprese – východ slunce). Snažil se zaznamenat smyslové zážitky. S jeho jménem je spjat i výtvarný směr – impresionismus, jehož hlavní myšlenkou bylo zachytit krásu svého okolí v daný okamžik. Poslední technikou je talíř malovaný otáčením na motivy díla Damiena Hirsta.

Výtvarný úkol (cíl)

Seznámit se s jednotlivými výtvarnými technikami. Porovnat různé možnosti využití barev. Pozorovat prolínání a míchání barev. Rozvíjet cit pro kompozici. Experimentovat s méně obvyklými výtvarnými pomůckami a materiálem. Rozvíjet výtvarnou fantazii a kreativitu. Sdělit skrze malbu své touhy, zážitky, pocity a emoce. Vyzkoušet si malbu při hudbě. Rozvíjet spontánní výtvarnou činnost při práci s barvou. Učit se samostatnosti, ale i spolupráci ve skupině. Skrze výtvarný zážitek poznávat svět.

Klíčové kompetence

Kompetence k učení – samostatně pozoruje, zkoumá a objevuje, experimentuje, všímá si souvislostí, řeší výtvarné úkoly, učí se spontánně, ale i záměrně, propojuje poznatky z různých vzdělávacích oblastí, hodnotí své pokroky.

Kompetence k řešení problémů – vnímá nejrůznější problémové situace, rozpozná a pochopí problém, rozlišuje funkční a nefunkční postupy řešení, nebojí se chybovat.

Kompetence komunikativní – zapojuje se do diskuze, formuluje a vyjadřuje své myšlenky a nápady, naslouchá druhým, různými výtvarnými prostředky sděluje své pocity a nálady.

Kompetence sociální a personální – domlouvá a spolupracuje ve skupině, je ohleduplný k druhým, respektuje ostatní.

Kompetence činností a občanské – rozpozná své silné a slabé stránky, porovnává různé druhy a vlastnosti materiálu, s pomůckami jedná bezpečně a účinně.

Očekávané výstupy

Vyjadřuje samostatně své myšlenky, nápady a pocity prostřednictvím výtvarných aktivit. Problémy řeší kreativně. Využívá svou představivost a fantazii. Zachycuje skutečnost prostřednictvím vybraných výtvarných technik. Zachází s běžnými výtvarnými pomůckami. Nalézá nová řešení. Naslouchá druhým a učí se spolupráci. Prostřednictvím reflexe hodnotí své dílo. Vytváří si povědomí o sounáležitosti se světem, přírodou, lidmi, planetou Zemí.

MAPA SVĚTA

Technika: Rozfoukávání barev

Výtvarný úkol: seznámit se s technikou rozfoukávání barev, rozvíjet tvůrčí přístup při práci s vodovými barvami, experimentování s barvou, rozvíjet cit pro kompozici, vyzkoušet si práci s tuší, objevovat hustotu a proměnlivost těchto barev, skrze výtvarnou tvorbu poznávat naši planetu Zemi.

Pomůcky: vodové či akvarelové barvy, čtvrtku formátu A3, brčko, měkké štětce, kelímky s vodou, pastel, hadříky, noviny nebo igelit.

Organizace výuky

- Individuální práce vhodná pro předškolní děti ve věku 3–6 let.
- Činnost vhodná ke stolečkům.
- Odhadovaná délka činnosti je 1 h.

Obecné cíle: zdokonalování v oblasti jemné motoriky, dechového svalstva, manipulační dovednosti, hodnotit své dílo, zapojovat se do diskuze, učit se naslouchat.

Motivace

Vytvoříme si mapu světa. Víte děti, jak taková mapa světa vypadá? Dáme dětem na prohlédnutí atlas světa či glóbus. Povídáme si o planetě Zemi. Co jsou tyto modré plochy? Moře, řeky, oceány. Co je zač tato zelená a hnědá barva? To je pevnina. Co všechno na pevnině najdeme? Rostliny, zvířata, domy, ve kterých žijí lidé, ... Tohle vše si do naší mapy zakreslíme.

Realizace činnosti

Na čtvrtku kápneme trochu vodové barvy, jenž následně rozfoukáme pomocí brčka. Kapičky barvy cestují po čtvrtce a tvoří naši mapu. Takto postupujeme, dokud nemáme plochu papíru dostatečně zbrzděnou barevnými cestičkami. Po zaschnutí do mapy domalujeme pastelem různé rostliny, zvířata, lidé, domy, auta a zkrátka vše, co chceme a co se na naší planetě nachází.

Reflektivní dialog

Výsledné práce rozložíme po třídě. Co se vám na vaší mapě nejvíce líbí? Co obsahuje jiného než ty ostatní?

Sebereflexe

Nejprve jsme si s Matýskem povídali o naší Zemi, poté jsme se dali do rozfoukávání barvy. S brčkem nám šlo o poznání lépe. Poté Matýsek domaloval tuší na vzniklou mapu svůj dům, ostrov, ryby, rybářskou loď a želvy. Svůj výtvar mi poslala i Nelinka, se kterou jsem se bohužel nemohla setkat. Přesto jsem za něj byla moc ráda, je velice šikovná a vynalézavá, vůbec mě nenapadla alternativa malování pomocí barevných inkoustů.

Obr. 19-20 – Matýšek (6 let) a Nelinka (7 let), rozfoukávání barev (zdroj: vlastní, 2021)

PODMOŘSKÝ SVĚT

Technika: Zapouštění barev

Výtvarný úkol: seznámit se s technikou zapouštění vodových barev do mokrého podkladu, vyzkoušet si malování do mokrého podkladu a následnou práci s tuší, rozvíjet cit pro kompozici, abstraktní tvůrčí přístup, seznámení se s tvorbou Claude Moneta.

Pomůcky: vodové či akvarelové barvy, čtvrtku formátu A4, měkké štětce, kelímky s vodou, tuš, špičaté dřívko nebo pero, hadříky, noviny nebo igelit.

Organizace výuky

- Individuální práce vhodná pro předškolní děti ve věku 3–6 let.
- Činnost vhodná ke stolečkům.
- Odhadovaná délka činnosti je 1,5 h.

Obecné cíle: zdokonalování v oblasti jemné motoriky, koordinace ruky a oka, rozvoj tvořivosti a kreativity, manipulační dovednosti, vnímání, poznávání podmořského světa.

Motivace

Dnes jsme si povídali o podmořském světě, teď si ho zkusíme namalovat. Budeme používat převážně studené barvy. Které to jsou? Modrá, zelená, fialová. Při této činnosti můžeme pozorovat, jak se barvy do sebe mísí a vzájemně se prolínají.

Realizace činnosti

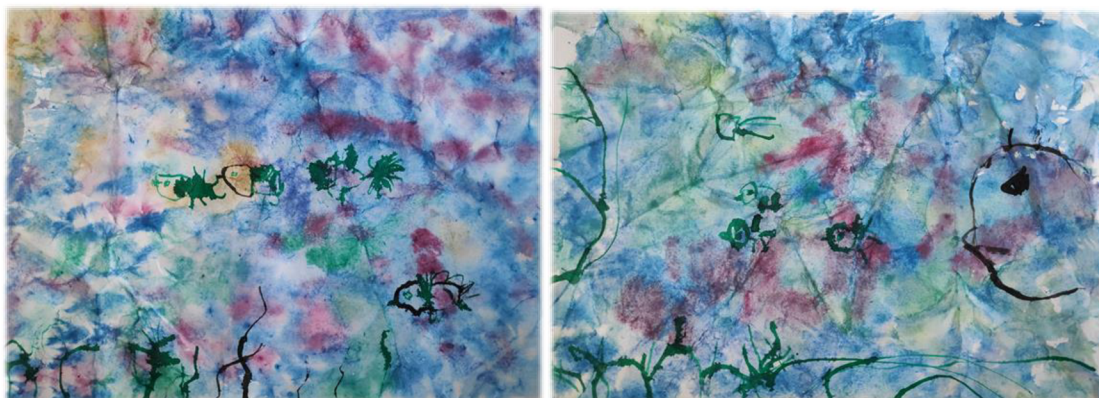
Arch čtvrtky ponoříme do vody a důkladně ho namočíme. Zmačkáme jej do koule a opět narovnáme. Mokrou čtvrtku položíme na fólii a jemnými tahy štětce nanášíme na mokrý podklad barvu. Na vlhké čtvrtce se vodové barvy rozplývají a jedna přechází do druhé. Po zaschnutí zvýrazníme tuší obrysy. Podle toho, co nám obraz připomíná, (může nám připomínat korálový útes, rybky, medúzy) dokreslíme do něho rostliny či zvířátka.

Reflexivní dialog

Jak se vám děti pracovalo s tuší? Jaké rostliny a tvorové jste namalovali do svého podmořského světa? Byly jste někdy na dovolené u moře?

Sebereflexe

Matýska baví malovat, když tvořím spolu s ním. Společně jsme dělali barevné kaňky. Velmi ho to bavilo, tak jsme pomalovali hned dvě čtvrtky. Při dokreslování tuší se divil, co je to za zvláštní barvu, ještě se s ní nikdy nesetkal. Malování tuší ho zprvu moc nebavilo, protože mu nešlo, ale postupně si k němu našel cestu. Vodní svět dozdobil rybkami a chaluhami. Na druhý výtvar namaloval podmořskou příšeru.

Obr. 21-22 – Barča (4 roky) a Matýsek (6 let), zapouštění barev (zdroj: vlastní, 2021)

CESTA MRAVENCE

Technika: Malba provázkem

Výtvarný úkol: experimentovat s neobvyklým materiálem, rozvíjet cit pro práci s barvou, skrze práci s provázkem rozvíjet kreativitu a tvořivost, vnímavost pro kompozici.

Pomůcky: provázek, temperové barvy, čtvrtka (formát A4/A3), kelímky, do nichž se nalije zředěná barva, hadřík na otření rukou.

Organizace výuky

- Individuální práce vhodná pro děti od 3 let.
- Činnost vhodná ke stolečkům.
- Odhadovaná délka činnosti je 1 h.

Obecné cíle: zdokonalování v oblasti jemné motoriky, koordinace ruky a oka, rozvoj zručnosti a práce s atypickým trojrozměrným předmětem malby, obrazotvornost.

Motivace: Básnička s pohybem – Mraveneček

Každé ráno na kopeček

(Sedíme a prsty ruky lezeme ...

běží malý mraveneček.

od kolena po palec nohy.)

Vyjdi, vyjdi sluníčko,

(Rukama uděláme veliký kruh,

pošimrej mě maličko.

pošimráme se po tváři.)

I ty malý popleto,

(Uděláme ty, ty, ty...

musíš počkat na léto.

rukama se plácáme do steh.)

Mravenec je jedním ze zvířecích zástupců života na Zemi. Řekneme si, jaké další zvířátka známe. Některá jsou veliká, jiná zase malá. Mraveneček je malý nebo velký? Děti, jaké

znáte největší zvíře? ...Nějaká mají srst, jiná šupiny nebo peří. Některá zvířátka si staví svá obydlí. Víte, jak se říká domečku, který si stavějí mravenci? ...mraveniště.

Mravenčí bludiště – děti si ho zkusí projít v programu na interaktivní tabuli nebo vytištěné pomocí pastelek (foto viz příloha B a C). Když už víme, jak vypadají mravenčí cestičky v mraveništi, tak si je namalujeme.

Realizace činnosti

Do kelímků nalijeme barvy a zředíme je vodou. Namáčíme provázek do barvy, různě zkrouceně ho pokládáme na papír a taháme za konec provázku. Cestujeme s ním po papíru. Provázek za sebou zanechává barevnou stopu. Výsledná malba by měla připomínat „mravenčí cestičky“.

Reflektivní dialog

Podívejte se, jaké podivné čáry a obrazce za sebou zanechal provázek. Možná ve svém díle objevíš něco jiného než mravenčí cestičky. Prohlédneme si celý obraz a řekneme si, co je na něm zajímavého a proč. Jaké stopy za sebou zanechávají ostatní zvířátka?

Sebereflexe

Matýska bavilo namáčet provázek do barvy a pak jím smýkat po papíře. Sice jeho výtvar nevydal jako mravenčí cestičky, připomínal mu pířka, ale to vůbec nevadí, výtvarná činnost je především prožitková. Pro příští realizaci této činnosti bych tempery neředila takovým množstvím vody nebo bych zvolila jiné barvy. Vašíka tato činnost rovněž nadchla. Určitě budu tuto techniku praktikovat s dětmi i v mateřské škole, je snadná na přípravu a velmi efektivní.

Obr. 23-24 – Vašík (6 let) a Matýsek (6 let), malba provázkem (zdroj: vlastní, 2021)

KORUNY STROMŮ

Technika: Dripping

Výtvarný úkol: seznámit se s technikou drippingu (nastříkávání barvy na podkladový materiál), vyzkoušet si nanášení jemně rozptýlené barvy na povrch obrazu při poslechu hudby, prostřednictvím barev vyjádřit své pocity, pracovat s rozdílnou konzistencí barev.

Pomůcky: vodové barvy, barevné tuše, papír (formát A4/A3), tvrdé štětce (zubní kartáčky), menší misky na barvu, malé sítko, suché listy, hadřík, igelit či noviny.

Organizace výuky

- Individuální činnost vhodná pro děti ve věku 3–6 let.
- Práce vhodná ke stolečkům.
- Odhadovaná délka činnosti je 1 h.

Obecné cíle: rozvoj abstrakce, jemné motoriky.

Motivace: Písnička Stromy Uhlíř-Svěrák (noty viz příloha D) Vcítíme se do hudby. V jaké v nás písnička evokuje pocity? Vyjádříme je pomocí barev.

Realizace činnosti

Rozložíme na papír suché listy. Můžeme také použít usušené květy, trávu či okvětní lístky. Namočíme štětec do barvy (použijeme hodně vody), přejíždíme bříškem palce po štětci a tím rozstříkujeme barvu po papíru. Štětec máme těsně nad vytvořenou kompozicí. Když obrázek uschne, sejmem šablony a pokud chceme, můžeme dokreslit detaily tuší.

Alternativní varianta:

Starší děti mohou použít barevné tuše. Nalijeme si trochu tuše do mističky a namočíme do ní kartáček. Přejíždíme s ním přes dno sítko, které držíme asi 10 cm nad papírem. Tuš se rozptyluje a v drobných kapičkách dopadá na papír.

Reflektivní dialog

Jak se vám malovalo při hudbě? Jak jste se při výtvarné činnosti cítily? Co jiného bychom mohli použít jako šablonu?

Sebereflexe

Dripping jsem realizovala s Vašíkem. Ze začátku mu cákání moc nešlo, barva zůstávala spíše na něm než na papíře. Ani malba tuší se mu příliš nevedla. S tuší pracoval úplně poprvé. Poté, co jsem mu vysvětlila, jak se s těmito výtvarnými pomůckami pracuje, udělal Vašík veliký pokrok. Druhý obrázek jsme měli hned hotový a rovněž se mu velice povedl. První obrázek je malovaný vodovými barvami a druhý pro změnu temperovými. Ještě, než začneme s dětmi výtvarnou činností, radila bych listy a květy před malbou vylišovat, aby se na papíře nekroutily.

Obr. 25-27 – Vašík (6 let), dripping (zdroj: vlastní, 2021)

PLANETA SE OTÁČÍ

Technika: Talíř malovaný otáčením

Výtvarný úkol: vyzkoušet si vířivou malbu, experiment s barvou, seznámit se s technikou od Damiena Hirsta – malování pomocí otáčení papírového talíře, pracovat ve skupině, vnímat vlastní přínos pro společnou práci.

Pomůcky: víko od krabice, kulaté papírové talířky, špendlík, lepicí páska, guma, naředěné temperové nebo plakátové barvy, štětec, noviny či igelit.

Organizace výuky

- Práce ve skupinách (2–5 členů) vhodná pro děti od 3 let.
- S pomocí učitele/učitelky.
- Odhadovaná délka činnosti je 1–2 h.

Obecné cíle: zdokonalování v oblasti jemné motoriky, koordinace ruky a oka, rozvoj zručnosti a manipulace s předměty, podpora spolupráce a kooperace, rozvíjení sociálních vztahů, rozvoj představivosti.

Motivace

Naše planeta se otáčí, díky tomu se u nás střídá den a noc. A tím, jak Země obíhá kolem Slunce, mění se roční období. Co se ještě otáčí? Kolotoč, káča, hodinové ručičky, buben pračky, kolo u auta, letící míč, ...

Motivace básnička Planeta Země:

*Naše Země ta se točí, i když nemá nožičky,
zvesela si neposkočí, shodila hvězdičky.
Po vesmíru tiše pluje, s Merkurem si promluví,
Venuše ji pozdravuje, o zemi už každý ví.*

Realizace činnosti

Připravíme si mělkou krabici, větší než papírový talíř. Přilepíme do jejího středu kousek plastické gumy. Zepředu propíchneme papírový talíř špendlíkem, vložíme jej do krabice a špendlík zarazíme do gumy. Zkusíme otočit talířem, zprvu se může zadržávat.

Vezmeme si rozředěné barvy a pomocí štětce jimi pokapeme talíř. Když kapky dopadají, otáčíme talířem. Děti si ve skupince rozdělí úkoly, aby byli všichni zaměstnáni. Pokračujeme v kapání různých barev a otáčením talíře. Poté talíř vyndáme z krabice a dáme jej sušit. Až budou mít všechny skupinky svůj talíř vyrobený, řekneme si, co nám jejich dílo připomíná (Dickinsonová, 2007).

Reflektivní dialog

Jak se vám děti pracovalo ve skupině? Bylo pro vás snadné nebo těžké se s kamarády domluvit? Co vám výsledný výtvar připomíná? Skupinky nám představí své výtvary.

Sebereflexe

Místo plastické gumy lze použít polystyren či modelínu, my jsme použili kousek houbičky. Bohužel jsme neměli k dispozici papírový talíř, tak jsme vystříhli kruh ze tvrdé čtvrtky. Zprvu se krásně otáčel, jenže po přidání barvy, těžkl a otáčení šlo podstatně hůře. Nicméně výtvary vznikly nádherné a Vašíka tato činnost velice bavila, obarvili jsme celkem tři talíře. Střídali jsme se v lití a otáčení. Zeleno oranžový výtvar mu připomínal vodopád. Další den chtěl dělat znovu tuto techniku, přinesl si sebou i papírový tácek. Výslednou práci jsme dozdobili drippingem, připomínala mu příšeru.

Obr. 28-32 – Vašík (6 let), talíř malovaný otáčením (zdroj: vlastní, 2021)

6.4 Zhodnocení

Děti, jenž nemají v mateřské školce tolik prostoru k malbě, omezují se na stereotypní znázornění stále stejných námětů, proto jsem se snažila pro děti připravit různorodou a pestrou nabídku výtvarných aktivit. Nevěděla jsem, jak staré děti na praxi budu mít, proto jsem navrhla univerzální činnosti pro všechny věkové kategorie. Snažila jsem se využít neobvyklé a různorodé techniky, při kterých děti rozvíjejí svou představivost a fantazii. Velkou roli zde hraje i tvořivost. Využila jsem velkých formátů. Nedávala jsem dětem žádné předlohy ani šablony, chtěla jsem, aby samy objevovaly rozmanitost a víceúčelovost barev. Myslím, že nadměrné používání šablon jen ničí dětskou vynalézavost. Zaměřovala jsem se především na proces malování, který je mnohem důležitější než výsledné dílo. První téma výtvarné řady jsem zvolila poněkud méně obvyklé, druhé je naopak pro mateřskou školku typičtější, aby se dalo dle potřeby zařadit do třídního plánu kdykoliv (Štěpánková, 2013).

Cílem výtvarné nabídky různých malířských technik bylo poukázat na důležitost spontánního projevu dítěte. Podporovat jejich osobitý rozvoj, klást důraz na přirozenost a individualitu každého dítěte. Myslím, že tento cíl se mi povedlo naplnit. Výtvarnou řadu jsem kvůli aktuální epidemiologické situaci nemohla realizovat v prostředí mateřské školy, což bylo mým původním záměrem, ale oslovila jsem děti z mého okolí. Byla to pro mě nová zkušenost, práce s jednotlivci je úplně něco jiného. Mohla jsem se jim více věnovat a předat jim své dosavadní zkušenosti. Myslím, že všechny aktivity děti rychle pochopily a byly přiměřené jejich věku. Sice jsem neměla možnost pracovat ve velkém kolektivu dětí, ale aktivity jsou realizovatelné. Stačí zvolit vhodné prostředí, např. při pobytu venku je předpoklad malých skupin a střídání dětí, dále se nemusí řešit vzniklý nepořádek.

Realizace výtvarné řady tímto způsobem byla poměrně náročná, jezdila jsem za dětmi, bylo těžké se domluvit na společném termínu. Jednotlivé výtvarné činnosti bylo obtížné namotivovat, děti danou tematiku přes týden vždy pozapomněly. Činnosti jsem s dětmi dělala nahodile, podle toho, na co byl čas. Za Nelinkou jsem ani nemohla, svůj výtvar mi vyfotila a poslala. Přesto jsem ráda, že jsem si tyto aktivity s dětmi mohla zkusit, díky tomu jsem přišla na pár drobností, které bych příště ráda udělala jinak. Při malbě hlínou a provázkem bych temperové barvy tolik neředita vodou a u techniky rozfoukávání bych použila inkoustové barvy namísto vodových, vypadá to efektněji.

ZÁVĚR

Podstatou bakalářské práce bylo navržení výtvarných činností s využitím vybraných malířských technik v oblasti předškolního vzdělávání. Cílovou skupinou byly děti ve věku od tří do šesti let, věřím ale, že tyto činnosti by zaujaly i děti jiné věkové kategorie. Nikdy není pozdě vyzkoušet si, jak lze s barvami pracovat, experimentovat a objevovat nové postupy.

Teoretická část přibližuje výtvarnou výchovu v prostředí běžné mateřské školy, stručně popisuje úlohu učitele a oblasti RVP PV týkající se výtvarných činností, definuje pojem výtvarná řada. Práce dále nahlíží na dětský výtvarný projev, typické znaky, časté náměty a ontogenezi dítěte předškolního věku. Popisuje běžné i netradiční techniky malby. V neposlední řadě proniká hlouběji do problematiky barev. Protože naučit se vnímat a poznávat barvy je pro malé děti velice důležité. Barvy dávají životu smysl, vždyť jaký by to byl svět bez barev.

Empirická část práce nejprve zjišťovala současný stav malby v mateřských školách. Jako výzkumná metoda byl zvolen dotazník vlastní konstrukce. Výsledky plynoucí dotazování ukázaly, že mé předpoklady se z velké části potvrdily. Ukázalo se, že pedagogové v MŠ využívají nejčastěji vodové a temperové barvy, malují 1x – 2x do týdne, inspiraci nejvíce čerpají z internetu a když se rozhodnou okořenit své hodiny výtvarné výchovy nějakou zajímavou činností, často volí prstovou malbu, rozfoukávání nebo zapouštění barev. Výtvarnou řadu nakonec nebylo možné realizovat v prostředí běžné mateřské školy, ale oslovila jsem čtyři děti předškolního věku z mého okolí. Vybírala jsem činnosti zaměřující se především na prožitek z tvorby. Myslím, že jsem cíl práce splnila, děti všechny výtvarné techniky bavily, byly přiměřené jejich věku, zvládly je bez problémů a s nadšením. V průběhu tvoření děti přispívaly i svými neobvyklými nápady. Nenásilnou a přirozenou formou hry se dozvěděly více informací o problematice barvy, rozvíjeli spolupráci, kreativitu a tvořivost. Troufám si tvrdit, že techniky, které jsem zvolila, jsou do mateřské školy vhodné.

Výtvarná řada by se zajisté mohla dále rozšiřovat. Doufám, že jsem v dětech svými výtvarnými řadami vzbudila zájem o malování a motivovala je k další výtvarné činnosti. Jak uvádí ve své publikaci Uždil (2002, s. 21): „*vychovatel tu není přece proto, aby jen učil děti kreslit, ale pomáhal jim objevovat svět a těšit se z něj.*” Mě samotné tato

bakalářská práce přinesla mnoho nových užitečných informací, dozvěděla jsem se o jiných přínosných technikách a námětech, motivovala mě k další výtvarné činnosti. Byla bych ráda, kdyby má práce posloužila jako inspirace pro ostatní studenty, pedagogy či rodiče.

Na závěr, jak zmiňuje ve své knize Roeselová (1997), bych chtěla poděkovat učitelům, kteří se nespokojí s běžnými tradičními postupy, objevují se svými žáky dosud nepoznané směry a vytvářejí nové a přínosné hodnoty. Bez nich by byla naše společnost chudší.

Seznam použitých zdrojů

Knižní zdroje:

- BABYRÁDOVÁ STEHLÍKOVÁ, Hana. *Výtvarná dílna*. Vydání 1. Praha: Triton, 2005. 289 s. ISBN 80-210-3879-9
- BEDNÁŘOVÁ, Jiřina a Vlasta ŠMARDOVÁ. *Diagnostika dítěte předškolního věku: co by dítě mělo umět ve věku od 3 do 6 let*. Vydání 2. Brno: Edika. Moderní metodika pro rodiče a učitele, 2015. 120 s. ISBN 978-80-266-0658-1
- BEZDĚKOVÁ, Libuše, Markéta KUBECOVÁ, Zuzana KUPCOVÁ a Hana VÁŇOVÁ. *Rozvíjíme výtvarné dovednosti a fantazii dětí*. Praha: Raabe, 2016. 140 s. Rozvíjíme dítě v jednotlivých oblastech předškolního vzdělávání. ISBN 978-80-7496-274-5
- CIKÁNOVÁ, Karla. *Malujte si s námi*. Vydání 2. Praha: Aventinum, 1996. 125 s. ISBN 80-7151-468-3
- DAVIDO, Roseline. *Kresba jako nástroj poznání dítěte*. Vydání 2. Přeložila Alena LHOTOVÁ, přeložila Hana PROUSKOVÁ. Praha: Portál, 2008. 205 s. ISBN 978-80-7367-415-1
- DICKINS, Rosie. *Malujeme podle velkých mistrů*. Vydání 1. Praha: Fortuna Libri, 2007. 94 s. Jupiter. ISBN 978-80-7321-351-0
- GAIR, Angela. *Příručka pro výtvarníky: úplný přehled malířských a kreslířských materiálů a technik*. Vydání 2. Praha: Svojtka, 2003. 256 s. ISBN 80-7237-871-6
- HAZUKOVÁ, Helena. *Výtvarné činnosti v předškolním vzdělávání*. Dotisk Vydání 1. Praha: Raabe, 2011. 160 s. ISBN 978-80-87553-30-5
- HAZUKOVÁ, Helena a Pavel ŠAMŠULA. *Didaktika výtvarné výchovy I*. Vydání 1. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, 2005. 129 s. ISBN 80-7290-237-7
- HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Vydání 4. Praha: Portál, 2016. 437 s. ISBN: 978-80-262-0982-9
- HODGE, Anthony. *Výtvarné techniky pro začátečníky: [kresba, malba, animace, koláž]*. Vydání 1. Havlíčkův Brod: Fragment, 1999. 128 s. ISBN 80-7200-323-2

- HOROVÁ, Alexandra. *Malujeme jinak*. Vydání 1. Praha: Albatros, 2016. 95 s. ISBN 978-80-00-04240-4
- JABLONSKA, Anna. *Kouzelné barvy: nápady pro malé výtvarníky*. Vydání 1. Praha: Knižní klub, 1997. 64 s. ISBN 80-7176-527-9
- KOHL, Mary Ann F. *200 výtvarných činností: náměty pro tvořivost dětí od 3 let*. Přeložila Marie POLASKOVÁ. Vydání 6. Praha: Portál, 2013. 271 s. ISBN: 978-80-262-0517-3
- KŘÍŽOVÁ, Žaneta. *Výtvarné náměty a techniky v předškolním vzdělávání*. Vydání 2. Praha: Raabe, 2018. 235 s. ISBN 978-80-7496-356-8
- LOSOS, Ludvík. *Malba*. Vydání 2. Praha: Aventinum, 2010. 191 s. Výtvarné techniky. ISBN 978-80-7442-008-5
- LUKÁČOVÁ, Markéta. *Enkaustika: malování horkým voskem*. Vydání 1. Praha: Portál, 2010. 103 s. ISBN 978-80-7367-765-7
- PLESKOTOVÁ, Petra. *Svět barev*. Vydání 1. Praha: Albatros, 1987. 199 s. ISBN 13-806-87.14/66
- ROESELOVÁ, Věra. *Techniky ve výtvarné výchově*. Vydání 1. Praha: Sarah, 1996. 241 s. ISBN 80-902267-1-X
- ROESELOVÁ, Věra. *Řady a projekty ve výtvarné výchově*. Praha: Sarah, 1997. 219 s. ISBN 80-902267-2-8
- ROESELOVÁ, Věra. *Linie, barva a tvar ve výtvarné výchově*. Vydání 1. Praha: Sarah, 2004. 265 s. ISBN 80-902267-5-2
- SLAVÍKOVÁ, Vladimíra, Helena HAZUKOVÁ a Jan SLAVÍK. *Výtvarné čarování: artefiletika pro předškoláky a mladší školáky*. Vydání 2. Úvaly: Albra, 2010. 160 s. ISBN 978-80-7361-079-1
- SLAVÍKOVÁ, Vladimíra, Jan SLAVÍK a Sylva ELIÁŠOVÁ. *Dívej se, tvoř a povídej! artefiletika pro předškoláky a mladší školáky*. Vydání 2. Praha: Portál, 2015. 194 s. ISBN 978-80-262-0876-1

SMITH, Ray, James HORTON a Michael WRIGHT. *Škola kreslení a malování*. Přeložila Margot TROJÁNKOVÁ, přeložila Monika VOSKOVÁ. Praha: Slovart, c2003. 479 s. ISBN 80-7209-456-4

Techniky malby. Přeložil Světlana PAVLÍKOVÁ. Vydání 1. Praha: Knižní klub, 2017. 304 s. Universum. ISBN 978-80-242-5747-1

UHLÍŘ, Jaroslav a Zdeněk SVĚRÁK. *Zpěvník: Největší hity*. Vydání 1. Praha: Fragment, 2008. 122 s. ISBN 978-80-253-0666-6

UŽDIL, Jaromír. *Čáry, klikyháky, paňáci a auta: výtvarný projev a psychický život dítěte*. Vydání 5. Praha: Portál, 2002. 128 s. ISBN 80-7178-599-7

UŽDIL, Jaromír a Emilie ŠAŠINKOVÁ. *Výtvarná výchova v předškolním věku*. Vydání 2. Praha: SPN, 1982. 190 s. (Učebnice pro střední školy)

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie I. Dětství a dospívání*. Vydání 1. Praha: Karolinum, 2005. 463 s. ISBN 80-246-0956-8

Internetové zdroje:

BUREŠOVÁ, Alena, 2017. *Výtvarné techniky v MŠ* [online]. České Budějovice [cit. 2020-11-11]. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Vedoucí práce Mgr. Martina Lietavcová. Dostupné z:

https://theses.cz/id/p4oblr/BP_Alena_Bure_ov.pdf?lang=cs

KŘÍŽOVÁ, Kateřina, 2016. *Využití netradičních technik v praxi MŠ* [online]. Plzeň [cit. 2020-11-11]. Bakalářská práce. Západočeská univerzita v Plzni. Vedoucí práce Uhl Skřivanová Věra, PhDr. Ph.D. Dostupné z: <https://dspace5.zcu.cz/handle/11025/24319>

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2018. *Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání* [online]. In: Portál MŠMT [cit. 2021-01-25]. Praha. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/predskolni-vzdelavani/ramcovy-vzdelavaci-program-pro-predskolni-vzdelavani-3>

ŠTĚPÁNKOVÁ, Kateřina, 2013. *Jak „zabít“ tvořivost ve výtvarné výchově*. Kultura, umění a výchova, 1(1) [cit. 2021-03-09]. ISSN 2336-1824. Dostupné z: http://kuv.upol.cz/index.php?seo_url=aktualni-cislo&casopis=3&clanek=21

Přílohy

Příloha A: Nevyplněné dotazníkové šetření

Příloha B: Mravenčí bludiště (barevné)

Příloha C: Mravenčí bludiště – pracovní list (černobílé)

Příloha D: Noty k písni Stromy, Svěrák-Uhlíř

Příloha A – Dotazníkové šetření

Dobrý den,

chtěla bych vás poprosit o vyplnění dotazníku k mé bakalářské práci na téma Práce s barvou v mateřské škole se zaměřením na techniky malby.

Dotazník je anonymní. Neexistují žádné správné ani špatné odpovědi. Prosím, zkuste odpovídat popravdě.

Děkuji

1. Kolik let pracujete jako učitel/učitelka v MŠ?

- do 5 let
- do 10 let
- do 20 let
- nad 20 let

2. Nejvyšší dosažené vzdělání

- střední s maturitou
- střední bez maturity
- vyšší odborné
- vysoká škola – titul Bc.
- vysoká škola – titul Mgr.
- pedagogické minimum
- jiná...

3. Jaký je váš věk?

- do 20 let
- do 40 let
- do 60 let
- nad 60 let

4. jak jsou staré děti, které nyní učíte?

- 2–3 roky
- 3–4 roky
- 4–5 let
- 5–7 let
- mám heterogenní třídu

5. Kde se nachází vaše školka?

- město
- vesnice

6. Jsme školka:

- státní
- soukromá

7. Jak často ve třídě malujete?

- denně
- 3 – 4x týdně
- 1 – 2x týdně
- podle potřeby

8. Jaké techniky malby využíváte?

- vodovky
- akvarelové barvy
- tempery
- akrylové barvy
- pastel
- kvašové barvy

9. Motivujete děti k výtvarnému projevu?

- ano – mám pro ně vždy připravenou skvělou motivaci
- jak kdy – jen občas, když mě něco napadne
- ne – motivaci pro ně nevymýšlím, nechávám to na dětech

10. Jaká je časová náročnost přípravy na výtvarnou činnost?

- méně než 1 h
- 1 h
- 2 h
- 3 h a více

11. Používáte nějaké netradiční techniky malby?

- zapouštění barev
- špachtlová malba
- dripping
- body art

- prstová malba
- rozfoukávání barev
- nástěnná malba (freska)
- malba na netradiční materiály (textil, sklo, kámen)
- malba přírodninami
- jiné...

12. Námět – Co děti nejčastěji malují?

- konkrétní – krajina, portrét, postava
- abstraktní

13. Necháváte dětem prostor pro svou vlastní malbu nebo je to převážně malba vedená?

- nevedená
- vedená

14. Postrádáte při výtvarných činnostech v MŠ nějaké vybavení?

- ano
- ne

15. Pokud ano jaké? (napiš)

Text stručné odpovědi

.....

16. Kde hledáte inspiraci?

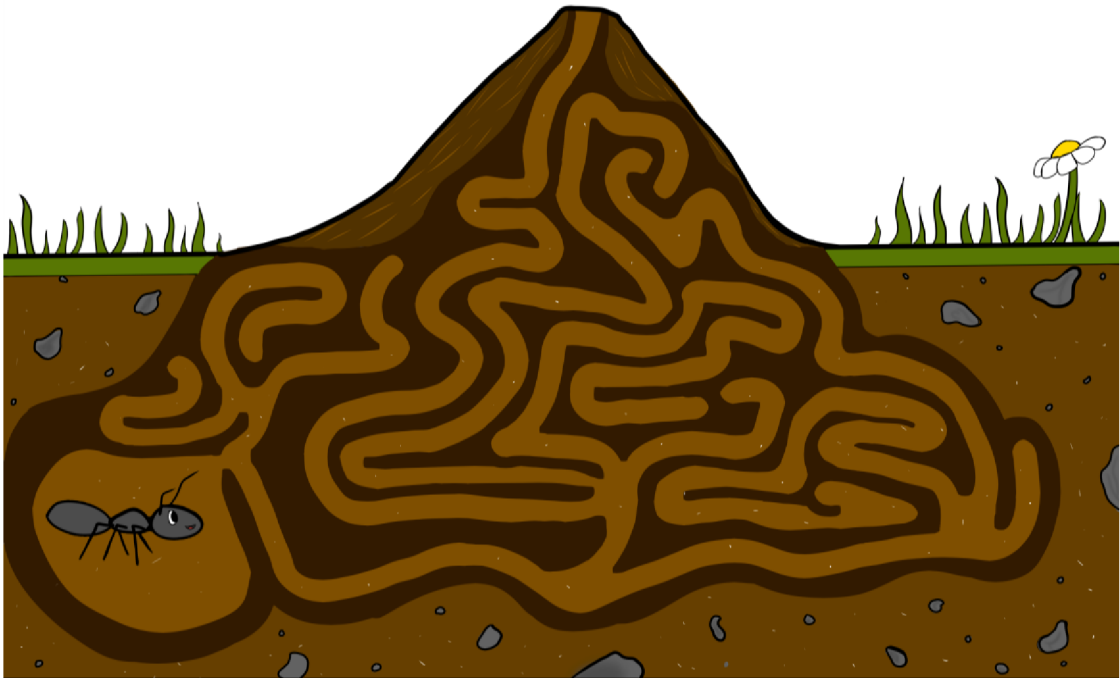
- knihy
- internet
- TV
- časopisy
- Pinterest
- Jiná...

17. Sledujete současné novinky ve výtvarné výchově?

- ano
- ne

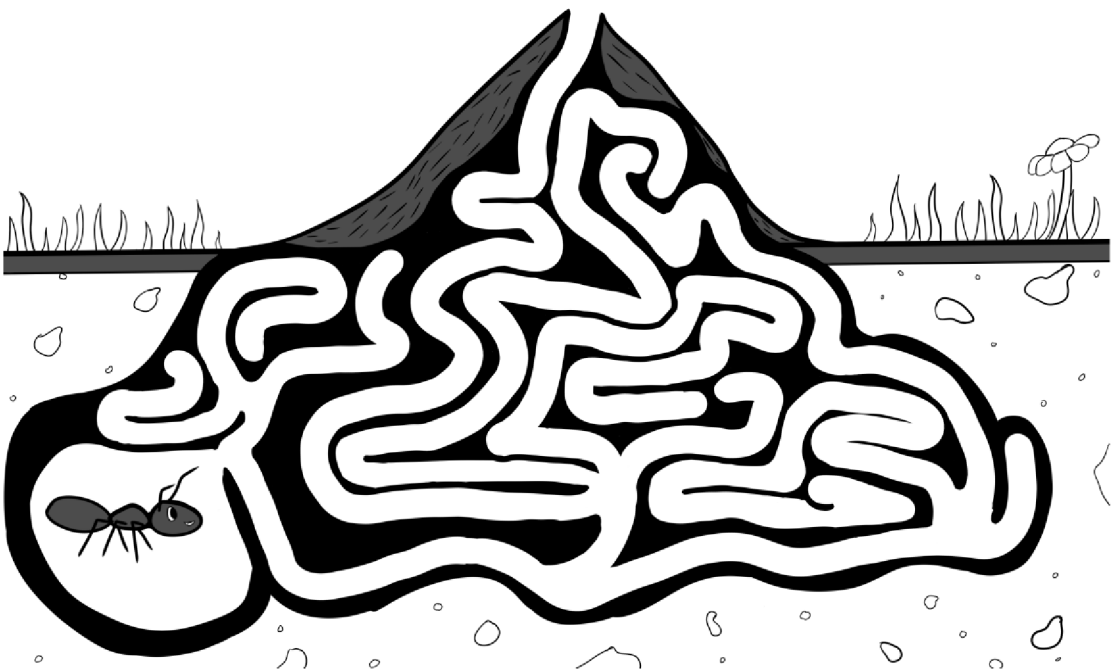
Odkaz na elektronický dotazník: <https://forms.gle/ayE5YzEW4GXVdEBk7>

Příloha B – Mravenčí bludiště (barevné)

(zdroj: vlastní tvorba, 2021)

Příloha C – Mravenčí bludiště (černobílé)

(zdroj: vlastní tvorba, 2021)

Příloha D – Noty k písni Stromy

STROMY

Hudba Jaroslav Uhlíř / Text Zdeněk Svěrák

Majestátně

Na stej-né ze-mi co my byd-li tu s ná-mi stro-my.
 Ml-čí a hle-dí si své - ho lis - tíč - ka ze - le - né -
 - ho. To - po - ly, to - po - ly, to - půl - ky,
 Na stej-né ze-mi co my
 za - tím jste vy - rost - ly do půl - ky. Až bu - de - te ja - ko
 byd - lí tu s ná - mi stro - my. Ml - čí a hle - dí si
 sví - ce, bu - de nám o pár let ví - ce.
 své - - - ho lis - tíč - ka ze - le - né - ho.

Stokrát vás deštiček zaleje,
 budou z vás vysoké aleje,
 kterými jednoho rána
 já budu kráčetí vdaná.

Stojím tu s otázkou nevinnou,
 jestli bych nechtěl být dřevinou.
 Na sobě mít šaty z kůry,
 dívat se na všechno shůry.

(zdroj: Zpěvník – Svěrák, Uhlíř, 2008)